

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร และแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร และแผนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและครอบคลุมเรื่องการศึกษาวิจัย ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร
3. องค์ประกอบของหลักสูตร
4. ประเภทและรูปแบบของหลักสูตร
5. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
6. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
7. การบูรณาการ
8. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
9. การจัดทำหลักสูตรบูรณาการ
10. กระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
11. การประเมินหลักสูตร
12. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
13. การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้
14. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)
15. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษามาตรา 81 ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษา ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับ

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นความสำคัญของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองและนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังระบุไว้ในหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้มาใช้ในการป้องกันและการแก้ไขปัญหา

3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนจากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดความรู้อย่างต่อเนื่อง

4) การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบ อาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ใน วรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึง ประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับ บุคคลตามมาตรา ๑๐ วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตาม ความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่งและ วรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้าวิจัย เพื่อ พัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

สรุปได้ว่าแนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และ พัฒนาตนเองได้ทุกคน และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาสามารถจัดได้ทั้งในระบบ และนอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการ เรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม ส่วนการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาใน ชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นหน้าที่ของ โรงเรียนที่ จะต้องจัดทำให้ผสมกลมกลืนกับหลักสูตรแกนกลางอันเป็นคุณลักษณะร่วมของคนในชาติและ นานาชาติ

2. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

2.1 ความหมายของหลักสูตร

ในเรื่องความหมายของหลักสูตรนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายที่ คล้าย ๆ กัน ดังต่อไปนี้

ทาบ (Taba, 1962 : 12) ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะตามจุดมุ่งหมาย ที่ กำหนดไว้

บอบบิท (Bobbit, 1981 : 4) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง รายการของสิ่งที่เด็กหรือเยาวชนต้องปฏิบัติและมีประสบการณ์ เพื่อความสามารถในการดำรงชีวิตได้ดีในวัยผู้ใหญ่

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงใน อุทัย บุญประเสริฐ, 2540 : 7) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดว่าด้วยกฎหมายแนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษา

กรมวิชาการ (2545 : 1) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 9) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรมี 5 กลุ่ม โดยมีความหมายตั้งแต่เป็นรูปธรรมจนถึงนามธรรม ได้แก่ หลักสูตร คือรายวิชา หลักสูตร คือแผน หลักสูตร คือกิจกรรม หลักสูตร คือจุดมุ่งหมาย หลักสูตร คือประสบการณ์

ธำรง บัวศรี (2542 : 7) ได้ให้ความหมายของคำว่าหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหากิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

นิคม ชมพูลง (2545 : 12) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์หรือกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน อันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติไปในทิศทางที่พึงประสงค์

นิภา เพชรสม (2542 : 40) ได้กล่าวถึงหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ แผนการจัดมวลประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามแนวทางที่พึงประสงค์

บุญมี เณรชอด (อ้างถึงใน พรนภา อนันตศรกาจ, 2540 : 10) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร หมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในและนอกโรงเรียน

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544 : 15) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นการรวมรายวิชาทั้งหลายที่เป็นการสอนเชิงความรู้ทั้งหมดของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้น เป็นรูปแบบของความคิด และเป็นการสืบสวน สอบสวนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติของโลก เป็นการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ แข่งขันกันให้กับผู้เรียนในกลุ่มที่สอนทำการสอนกับผู้เรียนในกลุ่มอื่น ๆ

ไพฑูรย์ ธีรโพธิ์ (2544 : 27) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แผนการจัดมวลประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามแนวทางที่พึงประสงค์

แรมสมร อยู่สถาพร (อ้างถึงใน พิพัฒน์ ภูภิญญา, 2540 : 9) ได้กล่าวว่า หลักสูตร เป็นหัวใจของการศึกษา ถือเป็นแม่บทที่เป็นตัวนำสู่ความสำเร็จ และเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หลักสูตรที่ดีจึงต้องสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตลอดจนลักษณะความต้องการของผู้เรียนเพื่อสนองตอบความต้องการด้านกำลังของประเทศ สามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

สมภพ เจริญนท (2542 : 20) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่กำหนดทิศทางให้แก่ครู อาจารย์ในด้านการเสริมสร้างมวลประสบการณ์แก่ผู้เรียนในทุกระดับชั้น เพื่อเป็นการเตรียมตัวผู้เรียนออกไปเผชิญโลกภายนอกในอนาคต

จากความหมายของหลักสูตรดังกล่าวนี้ สรุปได้ว่า หลักสูตรคือ เครื่องมือ หรือแผนในการจัดมวลประสบการณ์ที่ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามแนวทางที่พึงประสงค์

2.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นแม่บทที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกสาขาวิชา หลักสูตร จะระบุสิ่งที่คาดหวังที่จะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และเสนอแนวทางในการจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ตามต้องการ หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแผนยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จทางการศึกษาที่ต้องการ ซึ่งในเรื่องของความสำคัญของหลักสูตรนั้น มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2545 : 1) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า มีความสำคัญต่อการช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน สามารถชี้แนะให้ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้พยายามจัดมวลประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์บรรลุตามจุดหมายของการจัดการศึกษา

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 11-12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนกับพิมพ์เขียวของแปลนบ้านที่จะใช้ในการสร้างบ้าน มีการแสดงถึงโครงสร้างหรือองค์ประกอบ ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นภาพรวมของสิ่งที่เรามุ่งหวังหรือจุดหมายปลายทางของสิ่งที่เราต้องการ

ธีรารัง บัวศรี (2542 : 10) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์ หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติ ลงสู่การปฏิบัติ

นิภา เพชรสม (2542 : 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมพลเมืองดี และมีคุณภาพ เนื่องจากผู้เรียนหรือประชาชนคือผลผลิตของการศึกษา ดังนั้นคุณภาพของประชาชนจะดีหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้ผ่านการศึกษามีคุณลักษณะอย่างไร หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนเบ้าหลอมบุคคล

2. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่าจัดการศึกษามีวัตถุประสงค์อย่างไร และในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้นจะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อะไร จะจัดการเรียนการสอนอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะทำให้เห็นภาพรวมของการจัดการศึกษาของชาติว่ามุ่งไปในทิศทางใด เพื่อที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะได้ดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน

3. หลักสูตรเป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะบอกให้ครูรู้ว่า ควรพัฒนาผู้เรียนในด้านใดบ้าง จะสอนผู้เรียนด้วยเนื้อหาอะไร และควรจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ใดให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

4. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการคือ

4.1 มาตรฐานประการแรก สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนจะต้องสอนให้ถึงมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้

4.2 มาตรฐานประการที่สอง หมายความว่า หลักสูตรจะเป็นเกณฑ์มาตรฐานให้ทุกสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน ได้จัดการศึกษาให้เป็นแบบแผนที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

5. หลักสูตรเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศ เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ดังนั้นประเทศใดจัดการศึกษา โดยมีหลักสูตรที่เหมาะสมต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาสังคมและชาติเป็นไปอย่างได้ผลดียิ่ง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539 : 38-39) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่าเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษา ทำให้การศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ และทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพ หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแบบแปลนสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

พงษ์ศักดิ์ ภูกาบขาว (2540 : 18 – 19) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครู
2. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

3. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าเด็กควรได้รับสิ่งใดบ้างที่เป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง และแก่สังคม

4. หลักสูตรย่อมกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

5. หลักสูตรย่อมกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่น และ ผาสุก

6. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและ เจตคติในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศ

ไพฑูริย์ ธีรโพธิ์ (2542 : 38) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรนั้นจะ สัมพันธ์กับการเรียนการสอนโดยตรง จะแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของการสอนที่ต้องการมี อะไรบ้าง จะสอนอย่างไร จะเตรียมการสอนอย่างไร จะใช้อะไรเป็นวัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยในการเรียน การสอน

เรวัต กิ่งแก้ว (2546 : 14) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นแผน ยุทธศาสตร์ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จทางการศึกษาที่ต้องการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครู ใน การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ให้ได้ความรู้ มีทักษะ มีคุณลักษณะตามที่หลักสูตรแต่ละหลักสูตร แต่ละระดับนั้นได้กำหนดไว้

สมเกียรติ ศรีสกุล (2539 : 13) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นหัวใจ ของการศึกษา ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง หลักสูตรเป็นหลักยึด สำหรับผู้บริหารการศึกษา หัวหน้าสถานศึกษา ครู และนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอน วางแผนการสอน ดำเนินการสอน วัดผลและประเมินผล จัดวิธีการเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

สมภพ เจริญนท (2542 : 21) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นสิ่ง สำคัญของระบบการศึกษาซึ่งเป็นระบบของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมซึ่งจะต้องมีโยงใยสัมพันธ์ กันของประเทศชาติ

อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 8) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็น รัชชัยในการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษา เป็นแผนแม่บทกำกับการทำงานทุกด้านของ โรงเรียน

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตร เป็นหลัก และหัวใจของการจัดการศึกษาในทุกๆระดับ ที่จะนำการศึกษาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้และ ทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

ในการสร้างหลักสูตรหรือกำหนดรูปแบบของหลักสูตร องค์ประกอบเป็นสิ่งสำคัญที่ นักการศึกษาต้องคำนึงถึง

ทาบ (Taba, 1962 : 10) กล่าวว่าหลักสูตรไม่ว่าจะมีรูปแบบใด จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสำหรับสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผลการเรียน

กาญจนา คุณารักษ์ (2540 : 15) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ 6 ประการดังต่อไปนี้ คือ

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. วิธีสอนและการจัดดำเนินการ
4. วัสดุ อุปกรณ์การสอน
5. กิจกรรมการเรียนการสอน และ
6. การประเมินผล

ธีรยุทธ เสนิงค์ ณ อรุณา (2535 : 208) กล่าวว่า หลักสูตรมียุทธศาสตร์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการด้วยกัน คือ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างและเนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล

ธีรยุทธ บัวศรี (2542 : 10) กล่าวว่า หลักสูตรมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 ประการ ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์การเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

นิภา เพชรสม (2542 : 46) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมียุทธศาสตร์ประกอบพื้นฐาน ได้แก่ หลักการและจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน กระบวนการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 11) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า หลักสูตรมียุทธศาสตร์ประกอบพื้นฐาน 4 องค์ประกอบ คือ จุดประสงค์ สาระความรู้ประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล

ไพฑูรย์ ธีรโพธิ์ (2542 : 41) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2538 : 234-241) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่าหลักสูตรประกอบด้วย 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตรประกอบด้วย
  - 1.1 จุดมุ่งหมาย ซึ่งแยกออกเป็นจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ
  - 1.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย
    - 1.2.1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
    - 1.2.2 ความคิดรวบยอดและหลักการ
    - 1.2.3 การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
    - 1.2.4 ทักษะทางกาย
    - 1.2.5 เจตคติและค่านิยม
2. ส่วนประกอบอื่นที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่
  - 2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
  - 2.2 การเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
  - 2.3 การเสนอแนะแนวทางและการใช้สื่อการเรียนการสอน
  - 2.4 การเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือและส่งเสริมผู้เรียน

สุนทร บำเรอราช (2536 : 32 อ้างถึงใน จันทร์เพ็ญ เรื่องสวัสดิ์, 2546 : 11) กล่าวว่าหลักสูตรมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. การประเมินผล

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2537 : 9) ได้กล่าวว่า หลักสูตรอาจมีได้หลายประเภทหลายรูปแบบและหลายระดับ แต่ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรใดก็ตาม ก็ต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ส่วนเป็นสำคัญ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ (2540 : 41) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 4 ประการด้วยกัน ซึ่งจะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และเชื่อมโยงซึ่งกันและกันในทุกองค์ประกอบ ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรของนักการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรและจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน กระบวนการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดทำหลักสูตรได้ ซึ่งในการจัดทำหลักสูตรนั้นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายอะไร มีเนื้อหาสาระอะไร ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเช่นไร และมีวิธีดำเนินการประเมินผลอย่างไร

4. ประเภทและรูปแบบของหลักสูตร

หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งความคิดความเชื่อ และทฤษฎีทางการศึกษา การกำหนดรูปแบบของหลักสูตรขึ้นอยู่กับแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละคน ดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 15-16) กล่าวถึงรูปแบบของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีการแบ่งเป็นระดับกว้าง ๆ ได้ 2 ระดับ ดังนี้

1. หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บทเป็นหลักสูตรที่กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกันและเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับเพิ่มเติมขยายหรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น หลักสูตรในระดับนี้จะมีลักษณะเป็นแนวปฏิบัติได้มากกว่าหลักสูตรแม่บท ขอบเขตของคำว่า “ท้องถิ่น” นี้มีความหมายกว้างครอบคลุมตั้งแต่หลักสูตรระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียนหรือห้องเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าหลักสูตรนั้น ๆ ได้สร้างขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท หรือนำหลักสูตรแม่บทมาปรับเพิ่มเติมขยายให้เหมาะสมกับท้องถิ่นในระดับใด

ธำรง บัวศรี (2531 : 149 – 179 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ ธิรโพธิ์, 2542 : 43) ได้เสนอรูปแบบของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา
2. หลักสูตรสหสัมพันธ์
3. หลักสูตรกว้าง

4. หลักสูตรแกน
5. หลักสูตรประสบการณ์
6. หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ
7. หลักสูตรกระบวนการ
8. หลักสูตรบูรณาการ
9. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม

นิภา เพชรสม (2542 : 47-50) ได้กล่าวถึงรูปแบบของหลักสูตรว่า การจัดหลักสูตรนั้นสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ซึ่งอาจจะเป็นการจัดลักษณะที่เน้นวิชาการหรือเน้นตัวผู้เรียน หรือเน้นการพัฒนาสังคมก็ได้ ได้แก่

1. รูปแบบหลักสูตรที่เน้นในด้านวิชาการ เป็นหลักสูตรที่ยึดวิชาต่าง ๆ เป็นหลักในการจัด กล่าวคือ เป็นหลักสูตรที่เลือกเนื้อหาวิชาจากองค์ความรู้มาจัดอย่างเป็นระเบียบเป็นขั้นตอนเพื่อใช้ในห้องเรียน หลักสูตรแบบนี้จึงมีลักษณะค่อนข้างตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงตามความสนใจและความสามารถเฉพาะตัวของผู้เรียน รูปแบบหลักสูตรที่เน้นด้านวิชาการ ได้แก่ หลักสูตรรายวิชาหลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์และหลักสูตรวิชาแกน เป็นต้น

2. รูปแบบหลักสูตรที่เน้นในด้านผู้เรียน หลักสูตรแบบนี้เน้นความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก โดยพยายามปรับเนื้อหาของวิชาที่จะเรียนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ได้แก่ หลักสูตรแบบกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activities or Experience Curriculum)

3. รูปแบบหลักสูตรที่เน้นด้านสังคม (Social Process and Life Function Curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้ได้ยึดเอาสังคมและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อผู้เรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตของผู้เรียน หรือภาวะทางสังคมที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่

ศิริชัย อิศระโชติ (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ ธิโรธร, 2542 : 44- 50) ได้สรุปรูปแบบของหลักสูตรไว้ 7 รูปแบบ พร้อมทั้งกล่าวถึงรายละเอียดของหลักสูตรแต่ละรูปแบบไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Curriculum)
  - 1.1 ความมุ่งหมาย เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวาง และลึกซึ้งในศาสตร์ต่าง ๆ
  - 1.2 โครงสร้าง จัดวิชาเรียนแยกเป็นรายวิชาไม่เชื่อมโยงกัน
  - 1.3 การจัดการเรียนการสอน ความรู้ต่าง ๆ จะจัดไว้เพื่อการถ่ายทอดอย่างมีระบบระเบียบ วิธีการถ่ายทอดความรู้ใช้การบรรยาย ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน
  - 1.4 การวัดและการประเมินผล ใช้วิธีวัดความจำเป็นส่วนใหญ่

2. หลักสูตรหมวดวิชา (Broad Fields or Fused Curriculum)

2.1 ความมุ่งหมาย ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้วิชาที่มีความสัมพันธ์กันตามเนื้อหา

2.2 โครงสร้าง จัดเนื้อหาวิชาที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมาไว้ในหมวดเดียวกัน

2.3 การจัดการเรียนการสอน เน้นการถ่ายทอดความรู้ โดยใช้การบรรยายเป็นส่วนใหญ่ครูยังเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน นักเรียนศึกษาจากตำราที่มีอยู่

2.4 การวัดและการประเมินผล เน้นวัดความจำเป็นส่วนใหญ่

3. หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและประสบการณ์

3.1 ความมุ่งหมาย ให้ความสำคัญต่อความสนใจและความต้องการของผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3.2 โครงสร้าง นำเนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนสนใจและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมประสบการณ์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

3.3 การจัดการเรียนการสอน ถือว่าการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงเน้นการสอนโดย การให้ผู้เรียนแก้ปัญหาและลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by Doing)

3.4 การวัดและการประเมินผล เน้นการวัดพฤติกรรมของผู้เรียนตลอดจนความรับผิดชอบ รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum)

4.1 ความมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ที่ผสมผสานจากเนื้อหาต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4.2 โครงสร้าง หลักสูตรประเภทนี้ยึดเอาสังคม และชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก และการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนสังคมที่แวดล้อมอยู่ โดยพยายามให้เนื้อหามีส่วนสัมพันธ์กับชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.3 การจัดการเรียนการสอน เน้นการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม หรือเป็นผู้ลงมือทำ (Active Learning) เน้นการสร้างประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

4.4 การวัดและการประเมินผล เน้นการวัดพฤติกรรมทุกด้านของผู้เรียน คือ วัดพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

5. หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum)

5.1 ความมุ่งหมาย ส่งเสริมความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เน้นการผสมผสานของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน และสามารถนำไปใช้ได้

5.2 โครงสร้าง ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานที่ทุกคนต้องเรียนส่วนหนึ่ง วิชาเลือกตามความต้องการของผู้เรียนอีกส่วนหนึ่ง เน้นความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

5.3 การจัดการเรียนการสอน ใช้วิธีการสอน และกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง จัดเวลายืดหยุ่นตามกิจกรรม ยืดการแก้ปัญหาและการปฏิบัติจริง ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูลดบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติจริง

5.4 การวัดและการประเมินผล ยึดความแตกต่างระหว่างบุคคล วัดผลพฤติกรรมทุกด้านของผู้เรียน

6. หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum)

6.1 ความมุ่งหมาย ต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ต่อเนื่องมีคุณค่าต่อการพัฒนาชีวิต เพราะการเรียนเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นรายวิชาไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ในชีวิตได้

6.2 โครงสร้าง จะจัดเนื้อหาผสมผสานเป็น โครงสร้างที่มีองค์ประกอบและรูปแบบสมบูรณ์ในตัวเอง เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมุ่งการนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

6.3 การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรประเภทนี้นำเนื้อหาในสาขาวิชาต่าง ๆ มาผสมผสานในลักษณะหลอมรวมกัน ในชั้นต้น ๆ จะมีการบูรณาการมาก จะแยกเป็นรายวิชามากขึ้นในระดับที่สูงขึ้น การจัดกิจกรรมตามแนวหลักสูตรนี้จะเพิ่มขึ้น เพราะสอนคนมากกว่าสอนหนังสือ ต้องการให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

6.4 การวัดและการประเมินผล หลักสูตรแบบนี้เน้นการวัด และประเมินการนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในชีวิตและสังคม ตลอดจนวัดพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียน

7. หลักสูตรแบบเอกัตภาพ (Individual Curriculum)

7.1 ความมุ่งหมาย เพื่อสนองความต้องการของแต่ละบุคคล

7.2 โครงสร้าง การจัดหลักสูตรแบบนี้มุ่งส่งเสริมการพัฒนาตนเอง อิสระภาพ การเลือก และความรับผิดชอบ ผู้สอนต้องวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง ครูต้องติดตาม ความคืบหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน และกิจกรรมที่เหมาะสมแก่ลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

7.3 การจัดการเรียนการสอน ยึดหลักอยู่ 3 ประการ ดังนี้

7.3.1 ให้ผู้เรียนรู้วัตถุประสงค์ของการเรียน

7.3.2 ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง

7.3.3 ให้ผู้เรียนรู้ความก้าวหน้าของตนเอง

7.4 การวัดและการประเมินผล ต้องอยู่ในคุณพินิจของครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับความเหมาะสมและความสนใจของผู้เรียน เพราะส่วนใหญ่ผู้เรียนเรียนอย่างมีอิสระตามความต้องการของแต่ละบุคคล

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ (2540 : 44-54) กล่าวถึงรูปแบบของหลักสูตรว่ามีอยู่ด้วยกัน 7 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรแบบรายวิชา (Subject Curriculum) เป็นหลักสูตรดั้งเดิม ที่เรียกชื่อเช่นนี้ เนื่องจากโครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วยสิ่งที่จะต้องการสอนเป็นรายวิชาซึ่งแต่ละวิชาไม่จำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกัน ทั้งในด้านการสอนและเนื้อหา ความรู้ของแต่ละวิชาถูกจัดไว้เพื่อการถ่ายทอดอย่างมีระบบระเบียบ การสอนยึดเอาการถ่ายทอดเนื้อหาสาระและความรู้วิชาต่าง ๆ เป็นหลัก จึงทำให้การสอนดำเนินไปตามลำดับของเนื้อหาวิชาที่จัดไว้ (Logical Sequence) ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างและความสนใจของผู้เรียน การสอนแบบนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบเฉื่อยชา (Passive Learning) เพราะเป็นการเรียนการสอนที่มุ่งยึดตำราเรียนและแบบเรียนเป็นสำคัญ

ข้อดี

- 1) เน้นด้านวิชาการ และให้ความรู้ที่เป็นระบบระเบียบ
- 2) การเรียนสอนไม่ยุ่งยาก เพราะสอนแยกแต่ละรายวิชา
- 3) ถ่ายทอดความรู้และเจตคติได้เต็มที่
- 4) การประเมินผลทำได้ง่าย เพราะประเมินเฉพาะด้านความรู้ความจำเท่านั้น

ข้อจำกัด

- 1) การสอนเน้นครูเป็นศูนย์กลาง ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล นักเรียนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และขาดจินตนาการ
- 2) เน้นเฉพาะด้านวิชาการ ไม่คำนึงถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน
- 3) การสอนส่วนใหญ่ใช้วิธีบรรยาย ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการกระตือรือร้นที่จะเรียน (Active Learning) หรือการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งอื่นเพิ่มเติม
- 4) ความรู้ที่นักเรียนได้รับแบ่งแยกเป็นส่วน ๆ (Compartmentalization) ขาดการผสมผสานกัน (Integration) จึงนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย

2. หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีพื้นฐานมาจากหลักสูตรแบบรายวิชา เนื่องจากเมื่อนำหลักสูตรแบบรายวิชาไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวิชาแบ่งแยกกันมากขึ้น ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้น้อย เพื่อแก้ปัญหาจึงนำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงและมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจัดไว้ด้วยกัน ซึ่งจะทำการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น

ข้อดี

- 1) ครูมีการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน
- 2) นักเรียนจะได้รู้เนื้อหาวิชา และความสัมพันธ์ระหว่างวิชา

ข้อจำกัด

- 1) การจัดแผนการเรียนการสอนให้เนื้อหาวิชาสัมพันธ์กัน ทำได้ยาก
- 2) การเรียนการสอนยังมุ่งเน้นเนื้อหาวิชาเช่นเดียวกับหลักสูตรแบบรายวิชา
3. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broad Fields Curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้มีพัฒนาการมาจากหลักสูตรแบบรายวิชา โดยพยายามรวมวิชาต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกันให้อยู่ในหมู่หรือในกลุ่มเดียวกัน มุ่งผสมผสานความรู้ (Integration of Knowledge) ลดความเป็นเอกลักษณะของแต่ละวิชาลง โดยจัดไว้เป็นหมวดวิชากว้าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนรอบรู้ การเรียนการสอนก็เน้นด้านวิชาการเช่นเดียวกับหลักสูตรแบบรายวิชา แต่มีขอบเขตกว้างกว่า

ข้อดี

- 1) เนื้อหาสาระสนองความต้องการของผู้เรียนได้มากขึ้น
- 2) ให้ความรู้พื้นฐานกว้างแก่ผู้เรียน ส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นคนรอบรู้
- 3) การผสมผสานความรู้ ทำให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น

ข้อจำกัด

- 1) การผสมผสานเนื้อหาทำได้ยาก เพราะการสอนของครูยังคงเน้นรายวิชาอยู่
- 2) ความรู้ที่ได้รับไม่เป็นระบบระเบียบเท่าที่ควร
- 3) นักเรียนได้รับความรู้กว้าง ๆ ทั่วไป ไม่ส่งเสริมให้เกิดความคิดตามหลักสูตรกวีทยาหรือคิดอย่างมีเหตุผล

4. หลักสูตรกิจกรรมและประสบการณ์ (Activities and Experience Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรกิจกรรม (Activities Curriculum) และหลักสูตรโครงการ (Project Curriculum) ลักษณะเฉพาะของหลักสูตรนี้ คือ

- 4.1 ความสนใจของผู้เรียนเป็นรากฐานของเนื้อหาและเค้าโครงหลักสูตร
- 4.2 วิชาสามัญที่ทุกคนต้องเรียน ก็คือ วิชาที่ได้จากการเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนมีความสนใจร่วมกัน ซึ่งในการจัดโปรแกรมวิชาสามัญนั้น ต้องอาศัยความรู้เรื่องพัฒนาการของเด็กมาประกอบด้วย
- 4.3 กิจกรรมการเรียนการสอนมีการเตรียมไว้ สำหรับการเริ่มต้นและการสร้างอย่างต่อเนื่องต่อไป

ข้อดี

- 1) ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจ จึงมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง

- 2) ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมมาก ผู้เรียนจึงมีความกระตือรือร้นในการเรียน
- 3) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์เป็นอย่างดี เพราะได้เรียนจากการปฏิบัติจริง และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ข้อจำกัด

- 1) ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับ ขาดความต่อเนื่องกัน
  - 2) เนื้อหาสาระที่ผู้เรียนได้รับ อาจไม่สัมพันธ์กับพัฒนาการของเด็กทุกด้าน
  - 3) การจัดหลักสูตรให้สนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน กระทำได้ยาก
5. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดเอาสังคมและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ เพราะได้มีการเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตจริง และสภาพสังคมที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่ เนื้อหาวิชาของหลักสูตรแบบนี้ยึดหลัก 9 ประการ ในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ดังนี้

- 5.1 การคุ้มครองป้องกันชีวิตและสุขภาพอนามัย
- 5.2 การประกอบอาชีพ
- 5.3 การดำเนินชีวิตในครอบครัว
- 5.4 การยึดมั่นในศาสนา
- 5.5 ความซาบซึ้งในศิลปะ ดนตรี และการกีฬา
- 5.6 การแสวงหาความรู้โดยการศึกษาค้นคว้า
- 5.7 การให้ความร่วมมือกับรัฐในฐานะพลเมืองดี
- 5.8 นันทนาการ
- 5.9 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่

หลักสูตรแบบนี้ เป็นความพยายามที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรที่ผ่านมา เป็นหลักสูตรที่มีการปรับปรุงโดยเน้นประสบการณ์และกิจกรรมทางสังคมเป็นเนื้อหาวิชา ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. การพัฒนาสมรรถภาพของบุคคล
2. พัฒนาการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. พัฒนาความสามารถของบุคคล

ข้อดี

- 1) ช่วยพัฒนาทางด้านความคิด และช่วยให้เข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้มากขึ้น ทำให้เกิดภูมิปัญญา และความใฝ่รู้
- 2) ช่วยส่งเสริมประสบการณ์ของผู้เรียน

3) มุ่งส่งเสริมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้

ข้อจำกัด

1) ขาดความสมบูรณ์ของเนื้อหาวิชา เพราะเน้นความสนใจของผู้เรียนมากเกินไปจนเกินไปในทางปฏิบัติ

2) การผสมผสาน และการจัดหมวดหมู่ของประสบการณ์ ยังประสบปัญหาและมีข้อจำกัดต่าง ๆ บางประการในการนำไปปฏิบัติ

3) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้เพียงบางส่วน

6. หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียน โดยมีความมุ่งหมายที่จะจัดประสบการณ์ชนิดที่มีความสำคัญต่อสังคมให้แก่ผู้เรียนได้เรียนทุกคน โดยเน้นในเรื่องค่านิยมของสังคม และปัญหาของสังคม

ข้อดี

1) การผสมผสานเนื้อหาและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้เรียนและสังคมช่วยให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2) ส่งเสริมให้เกิดการกระตือรือร้นในการเรียน

3) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษา ค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติม

4) สนองความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล

5) ส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพราะการจัดประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน ต้องขอความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย

ข้อจำกัด

1) เนื้อหาวิชาการที่ได้รับอาจน้อยไป เพราะต้องใช้เวลาทำกิจกรรมมาก

2) การสอนตามหลักสูตรนี้ต้องใช้ครูที่มีความสามารถสูง เพื่อเตรียมการสอน และวางแผนการสอน

3) ต้องใช้วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกมาก

7. หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยผู้จัดทำหลักสูตรได้ทำการศึกษา คัดเลือก เลือกสรร ตัดตอนมาจากหลาย ๆ สาขาวิชามาจัดเข้าเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ การจัดเนื้อหาผสมผสานและบูรณาการเข้าด้วยกัน เช่นนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมวลประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและต่อการพัฒนาการของผู้เรียน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการเรียน จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการบูรณาการเนื้อหาวิชา ตลอดจนมวลประสบการณ์เข้าด้วยกันนี้ มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียน และสภาพปัญหาของสังคมเป็นประการสำคัญ ไม่ได้มุ่งเน้นที่เนื้อหาวิชา หลักสูตรแบบบูรณาการได้พัฒนาขึ้นมา

เพื่อที่จะแก้ปัญหาในข้อที่ว่าผู้เรียนมักจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากแต่ละสาขาวิชาเป็นส่วน ๆ เป็นตอน ๆ แต่ไม่ความสัมพันธ์ต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

ข้อดี

1) หลักสูตรแบบบูรณาการ ช่วยให้งบ่งเกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชามากที่สุดเพราะได้มุ่งเน้นที่ประสบการณ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน และแก้ปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมากกว่าเนื้อหาวิชา

2) หลักสูตรแบบบูรณาการ ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ต่อเนื่อง ได้รับประสบการณ์ตรงสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม จึงเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อชีวิตและการพัฒนาตนเอง

3) หลักสูตรบูรณาการ เป็นหลักสูตรแบบมวลประสบการณ์ กิจกรรมต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากกิจกรรมจะสัมพันธ์กันแล้ว ยังเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียนอีกด้วย

4) ในหลักสูตรแบบบูรณาการ เนื้อหาวิชา และประสบการณ์ในการเรียนรู้ จะมุ่งประโยชน์สูงสุดที่จะตกเป็นของผู้เรียน

5) หลักสูตรบูรณาการ เป็นหลักสูตรกำหนดแนวทางด้านแนวคิด ในการที่จะจัดประสบการณ์ในการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้ได้รับประสบการณ์ตรง

ข้อจำกัด

1) การผสมผสานเอาความรู้และเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในการศึกษาระดับอื่น อาจกระทำได้ยาก นอกจากการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา

2) ความคาดหวังของครูอาจารย์ ผู้ปกครอง ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้มาก ๆ อาจเป็นข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง

3) แม้ว่าหลักสูตรจะจัดออกมาในรูปแบบบูรณาการแล้ว ถ้าหากครูผู้สอนขาดการเตรียมตัวมาอย่างดี ขาดการวางแผนการสอน ก็จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลได้ยาก

4) การเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น ผู้เรียนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมมาก ครูมักจะประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม

5) ต้องใช้สื่อการสอนเป็นจำนวนมาก การจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้ จึงควรได้รับการสนับสนุนให้เพียงพอ การเรียนการสอนจึงจะบรรลุผลตามเป้าหมาย

เมื่อพิจารณาหลักสูตรรูปแบบต่าง ๆ แล้วพบว่า หลักสูตรแต่ละรูปแบบย่อมมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง ดังนั้น หลักสูตรที่ดีและเหมาะสมควรผสมผสานกันระหว่างหลักสูตรแบบต่าง ๆ โดยมุ่งที่ประโยชน์สูงสุดในการนำไปใช้เป็นสำคัญ

5. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การจะพัฒนาสิ่งใดก็ตามให้เป็นระบบจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่สมเหตุสมผล โดยมีจุดเน้นที่วัตถุประสงค์ และวิธีการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้ ได้แก่

ไทเลอร์ (Tyler, 1959 : 1 อ้างถึงใน นันทน์ภัส สิริเขตต์, 2546 : 9) ใช้หลักการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในรูปแบบของคำถาม 4 ข้อ คือ

1. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรใดที่สถานศึกษาควรจัดให้กับผู้เรียน
2. ประสบการณ์ใดที่สถานศึกษา จะจัดให้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
3. ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ จะจัดให้มีระบบระเบียบอย่างไรมีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะมีเกณฑ์ใดตัดสินได้ว่าจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เหล่านั้นบรรลุแล้ว

ทาบ (Taba, 1962 : 12) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพว่ามี 7 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ความต้องการ
2. ตั้งวัตถุประสงค์
3. เลือกเนื้อหาวิชา
4. รวบรวมเนื้อหาให้เป็นระบบ
5. เลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. จัดระบบประสบการณ์ในการเรียนรู้
7. ตั้งเกณฑ์การประเมินผล จะประเมินอะไร และวิธีใด

กาญจนา คุณารักษ์ (2540 : 334) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกประเภท เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนการวางแผนประเมินผลเพื่อให้ทราบชัดว่า พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นตรงตามความมุ่งหมาย และจุดประสงค์จริงหรือไม่ เพื่อผู้มีหน้าที่ เกี่ยวข้องจะได้พัฒนาปรับปรุงในโอกาสต่อไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 14-15) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า จากเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา เป็นการแก้ปัญหาการศึกษาทั้งกระบวนการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาประเทศ และการสร้างคนที่พึงประสงค์ได้ในอนาคต ระบบการศึกษาที่มีปัญหาทุก ๆ ด้านจึงต้องได้รับการแก้ไข เช่น ในด้านของหลักสูตรการศึกษา ได้พัฒนาและแก้ไข ดังนี้

1. จากหลักสูตรตายตัวเป็นหลักสูตรที่หลากหลาย การปฏิรูปการศึกษาต้องปรับหลักสูตรให้เกิดความหลากหลาย ไม่เพียงหลากหลายในแต่ละภูมิภาคเท่านั้น แต่ควรหลากหลายตามความถนัดของบุคคล คือ สามารถทำให้หลักสูตรเหมาะสมกับแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง

2. จากหลักสูตรเลียนแบบต่างประเทศเป็นหลักสูตรประยุกต์ หลักสูตรที่นำมาจากต่างประเทศจะต้องนำมาถ่วงน้ำหนักให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย และควรมีการสร้างหลักสูตรของไทยขึ้นมาเอง ที่มีองค์ความรู้ต่าง ๆ เชื่อมต่อกับองค์ความรู้ของโลกอย่างเหมาะสมด้วย

3. จากหลักสูตรที่มีสถิติเป็นหลักสูตรพลวัต การปรับเปลี่ยนหลักสูตร การศึกษาที่ทำไต่ยากและทำอย่างล่าช้า เป็นเหตุให้หลักสูตรของเราล้าสมัยไม่ทันความรู้โลก เราจึงจำเป็นต้องเปิดอิสรภาพให้หลักสูตรสามารถมีความเป็นพลวัตสูงขึ้น คือ ให้มีการปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามความจำเป็น และกระจายผู้ที่สามารถจะพลวัตหลักสูตรจากนักการศึกษาชั้นแนวหน้า ไปสู่บุคลากรที่ปฏิบัติการระดับรากหญ้า อาทิ ครูประจำชั้นที่สอนนักเรียนโดยตรง ก็สามารถประยุกต์ และพลวัตหลักสูตรได้ตามความเหมาะสม

จินตนา สุขสมแดน (2541 : 16) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรว่ามี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. ขั้นพัฒนาหลักสูตร
3. ขั้นนำหลักสูตรไปใช้
4. ขั้นการประเมินผลหลักสูตร

สำหรับการปรับปรุง แก้ไขนั้น สามารถทำได้ในทุกขั้นตอน

จุฑารัตน์ อินทะแสน (2545 : 20) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตร จะมีลักษณะ 4 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ และความจำเป็นต่าง ๆ ของผู้เรียนและสังคม
2. การร่างหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 28) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะที่คล้ายกัน 6 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
4. การนำหลักสูตรไปใช้

5. การประเมินผลหลักสูตร

6. การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

จากที่ได้ศึกษามาจากนักการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตร เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างเป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเที่ยงตรง โดยควรมีกระบวนการที่สามารถตอบคำถามได้ว่า วัตถุประสงค์ของการเรียนที่โรงเรียนต้องการนั้นมีอะไรบ้าง ควรมีการจัดประสบการณ์ในการศึกษาอะไรบ้าง จะจัดประสบการณ์การศึกษาอย่างไร มีสิ่งใดเป็นเครื่องมือเพื่อจะได้ทราบว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการแล้ว

6. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 4-25) ได้กล่าวถึง หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ เวลาเรียน การจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียน การจัดการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

สรุป หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีโครงสร้างยืดหยุ่นได้ทั้งด้าน สาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
6. มีประสิทธิภาพในการผลิต และการบริโภค มีค่านิยมที่ เป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

สรุป จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ โดยกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยรวมคือ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย มีความคิดสร้างสรรค์รักการอ่านเขียน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ มีทักษะกระบวนการ รักการออกกำลังกาย ภูมิใจในความเป็นคนไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และพัฒนาสิ่งแวดล้อม รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์ให้กับสังคม

โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษาจึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่มดังนี้

- 2.1 ภาษาไทย
- 2.2 คณิตศาสตร์
- 2.3 วิทยาศาสตร์
- 2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา
- 2.6 ศิลปะ
- 2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดย อาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา และวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วยสุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศเป็น สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิด และการทำงานอย่างสร้างสรรค์ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 12 – 20)

เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้นส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะในส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ และการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่มเพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะคือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละ
ช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการ
เรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่
สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็น
สมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้น
ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้สถานศึกษาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
ไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 - 1,000 ชั่วโมง โดย
เฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 - 1,000 ชั่วโมงโดย
เฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 - 1,200 ชั่วโมง โดย
เฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ย
วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3)	ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)	ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3)	ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6)
	← การศึกษาภาคบังคับ →			
	← การศึกษาขั้นพื้นฐาน →			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม				
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	●	●	●	●
สุขศึกษาและพลศึกษา	■	■	■	■
ศิลปะ	■	■	■	■
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	■	■	■	■
ภาษาต่างประเทศ	■	■	■	■
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 800–1,000 ชม.	ประมาณปีละ 800–1,000 ชม.	ประมาณปีละ 1,000–1,200 ชม.	ไม่น้อยกว่าปีละ 1,200 ชม.

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 8

หมายเหตุ

- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา
- สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิดและการทำงาน
- ▲ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และการพัฒนาตนตามศักยภาพ

ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจจัดเวลาเรียนและกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้ตามสภาพกลุ่มเป้าหมายสำหรับการศึกษานอกระบบ สามารถจัดเวลาเรียนและช่วงชั้นได้ตามระดับการศึกษาการจัดหลักสูตร

สรุป โครงสร้างของหลักสูตร คือแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษาตามจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้โดยกำหนดโครงสร้าง คือ แบ่งระดับช่วงชั้นเป็น 4 ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้เป็น 8 กลุ่มสาระ จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่เรียนรู้ตามกลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมได้ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐานมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิทยาศาสตร์

สาระที่ 1 : สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต

มาตรฐาน ว 1.1 : เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองและดูแลสิ่งมีชีวิต

มาตรฐาน ว 1.2 : เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้เทคโนโลยีชีวภาพที่มีผลต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 2 : ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

มาตรฐาน ว 2.1 : เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 2.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลก นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สาระที่ 3 : สารและสมบัติของสาร

มาตรฐาน ว 3.1 : เข้าใจสมบัติของสาร ความสัมพันธ์ระหว่างสมบัติของสารกับโครงสร้างและแรงยึดเหนี่ยวระหว่างอนุภาค มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 3.2 : เข้าใจหลักการและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงสถานะของสาร การเกิดสารละลาย การเกิดปฏิกิริยาเคมี มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 4 : แรงและการเคลื่อนที่

มาตรฐาน ว 4.1 : เข้าใจธรรมชาติของแรงแม่เหล็กไฟฟ้า แรงโน้มถ่วง และแรงนิวเคลียร์ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและมีคุณธรรม

มาตรฐาน ว 4.2 : เข้าใจลักษณะการเคลื่อนที่แบบต่าง ๆ ของวัตถุในธรรมชาติ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 5 : พลังงาน

มาตรฐาน ว 5.1 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับการดำรงชีวิต การเปลี่ยนรูปพลังงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสารและพลังงาน ผลของการใช้พลังงานต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 6 : กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก

มาตรฐาน ว 6.1 : เข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนผิวโลกและภายในโลก ความสัมพันธ์ของกระบวนการต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสัณฐานของโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 7 : ดาราศาสตร์และอวกาศ

มาตรฐาน ว 7.1 : เข้าใจวิวัฒนาการของระบบสุริยะและกาแล็กซี ปฏิสัมพันธ์ภายในระบบสุริยะ และผลต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 7.2 : เข้าใจความสำคัญของเทคโนโลยีอวกาศที่นำมาใช้ในการสำรวจอวกาศและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตรและการสื่อสาร สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างมีคุณธรรมต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สาระที่ 8 : ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มาตรฐาน ว 8.1 : ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาศาสตร์ ในการสืบเสาะหาความรู้ การแก้ปัญหา รู้ว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีรูปแบบที่แน่นอน สามารถอธิบายและตรวจสอบได้ ภายได้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้น ๆ เข้าใจว่าวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรมการทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ตามกฎหมายประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 : เข้าระบบการเมือง การปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 : เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 : เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยของประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนา การของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ในแง่ ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความ ภาคภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 : ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของ สรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูลภูมิสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมี ประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 : เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน

สุขศึกษาและพลศึกษา

สาระที่ 1 : การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1 : เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโต และพัฒนาการของมนุษย์

สาระที่ 2 : ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1 : เข้าใจและเห็นคุณค่าของชีวิต ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะใน การดำเนินชีวิต

สาระที่ 3 : การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1 : เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา

มาตรฐาน พ 3.2 : รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็น ประจําอย่างสม่ำเสมอ มีวินัยเคารพสิทธิ กฎ กฎกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และ ชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

สาระที่ 4 : การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ 4.1 : เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพการดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค และการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

สาระที่ 5 : ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ 5.1 : ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การเฝ้าฯ สารเสพติด และความรุนแรง

ศิลปะ

สาระที่ 1 : ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 : สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระที่ 2 : ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 : เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่า ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระที่ 3 : นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 : เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น

การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่ 1 : การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 : เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ และงานธุรกิจ

มาตรฐาน ง 1.2 : มีทักษะกระบวนการทำงาน กิจการ การทำงานเป็นกลุ่ม การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่องาน

สาระที่ 2 : การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 : เข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 : การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 3.1 : เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการของเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการ และความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบสร้างสิ่งของ เครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ ตามกระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

สาระที่ 4 : เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1 : เข้าใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพ อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

สาระที่ 5 : เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5.1 : ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริต อย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละกลุ่มจะกำหนดไว้ในเอกสารประกอบหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายกลุ่มสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ในแต่ละกลุ่มสาระดังเอกสารแนบท้าย

การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียน ในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคม ฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ หาทองแก้ไข โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัด การเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะเช่น

1. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริง หรือสาระที่เกิดขึ้นมา เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อมน้ำ เป็นต้น ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์ เรื่อง เงาม ผู้สอนอีกคนหนึ่งอาจสอนคณิตศาสตร์เรื่องการวัดระยะทางโดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้เอาเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยกตามรายวิชาหรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่อง วันสิ่งแวดล้อมของชาติ ผู้สอนภาษาไทย จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำ

กิจกรรมชมรม เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครูผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

4. การสอนบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและครูผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้นโดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง โดยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครู ผู้สอน สามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรีกิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

แนวการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นมีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระ ในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสารในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อและแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อหรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อ

การเรียนรู้เป็นไปตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
4. ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ
6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น
8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียน แก่ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้า ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือไม่ / เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจาก โครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญคือ ตัวผู้เรียน ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้สะท้อนเห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม สามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน

สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน โดยความเป็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้รวมทั้งนำผลการประเมิน รายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผล การเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

7. การบูรณาการ

7.1 ความหมายของการบูรณาการ

การบูรณาการ ตามพจนานุกรม หมายถึง ทำให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยเอาส่วนต่าง ๆ ที่ยังขาดไม่สมบูรณ์มารวมกันให้เต็มบริบูรณ์

ไทเลอร์ (Tailor, 1998 อ้างถึงใน สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์, 2546 : 15) กล่าวถึงการบูรณาการว่าเป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์ประสบการณ์ในหลักสูตรตามแนวนอนกับวิชาอื่นในชั้นเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นทั้งวิธีการสอน และวิธีการจัดโปรแกรมการสอน

กาญจนา คุณารักษ์ (2540 : 183) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง กระบวนการหรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจิตพิสัยและพุทธิพิสัย หรือกระบวนการ หรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะและประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเพื่อให้ชีวิตมีความสมดุลนั่นเอง

เบญจมาศ อยู่เห็นแก้ว (2541 :4) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการไว้ว่า การบูรณาการคือการนำความรู้มารวมประมวลไว้ในหน่วยเดียวกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายของหน่วยบูรณาการ ซึ่งหน่วยบูรณาการนี้ จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึง สภาพความเป็นจริงของการใช้ชีวิตอีกด้วย เพราะการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน ต้องอาศัยหลายอย่าง มาผสมกลมกลืนกันเพื่อทำให้เกิดความสุข ไม่แยกเป็นส่วน ๆ ดังนั้น วิชาต่าง ๆ ควรจัดให้ผสมกลมกลืนกันไปได้

วาสนา แสงคำ (2542 :19) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง ความผสมผสานของเนื้อหา กิจกรรมและกระบวนการที่นำมาจากจุดประสงค์ความต้องการของชีวิตมาเป็นแนวกำหนดเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีสถานการณ์ที่สอดคล้องกับสภาพจริงของชีวิต สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตได้

อรทัย มูลคำ (2543 : 24) กล่าวว่า การบูรณาการ หมายถึง การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์หรือเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรู้ที่มีความหมายความหลากหลายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

จากความหมายดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า การบูรณาการ คือ การจัดการศึกษา หรือจัดหลักสูตรและการสอน โดยนำศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานให้เกิดความสมบูรณ์ และทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และการพัฒนาที่สมบูรณ์

จากความหมายของคำว่า หลักสูตรและการบูรณาการข้างต้น สรุปว่า หลักสูตรแบบบูรณาการ คือ หลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ มาหลอมรวมกัน ทำให้ความเป็นรายวิชาหายไป กลายเป็นหัวเรื่องใหม่ที่มีวิชาต่าง ๆ แฝงอยู่ภายใน

7.2 ความสำคัญของการบูรณาการ

เพอร์คินส์และเบิร์นฟอร์ด (Perkins, 1991 : 7; Bernford, 1993 : 44 อ้างถึงใน พรชัย หนูแก้ว, 2541 : 33) สรุปว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียน ทำให้นักเรียนสามารถหาแนวทางการนำความรู้ไปใช้เพิ่มทักษะ และความเข้าใจได้ดีกว่าการสอนเป็นรายวิชา นอกจากนี้ นักเรียนที่มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ได้เรียนในโรงเรียนกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตจริง จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมที่มีอยู่ กับประสบการณ์ที่เรียนรู้ใหม่ได้กว้างขวาง และลึกซึ้งขึ้น

ริชมอนด์ และสตริลีย์ (Richmond and Striley , 1994 : 43 อ้างถึงใน พรชัย หนูแก้ว, 2541 : 34) กล่าวว่า การบูรณาการช่วยครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้มาก เนื่องจากความคิดรวบยอดในเรื่องการสอนได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น และแต่ละคนมีวิธีการเรียนเป็นของตนเอง ขณะเรียนจึงมักมีคำถามที่ซับซ้อนและคาบเกี่ยวระหว่างเนื้อหาวิชามากขึ้นอยู่ตลอดเวลา การตอบคำถามชนิดนี้ด้วยความรู้เพียงวิชาเดียว จึงไม่สามารถทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจมากนัก

ธีระชัย ปุณณโชติ (อ้างถึงใน สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, 2540 : 82-83) กล่าวถึงความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการไว้ว่า

1. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นกับชีวิตจริง
2. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย เนื้อหาและกระบวนการที่เรียนในวิชาหนึ่งอาจช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในวิชาอื่นดีขึ้นได้
3. การสอนที่สัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลาย ๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกันมีประโยชน์หลายอย่างที่สำคัญที่สุดคือช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้ และในทางกลับกันก็จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องของชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนเข้ากับสิ่งที่เรียนได้ ทำให้นักเรียนเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเรียนมีประโยชน์หรือนำไปใช้จริงได้
4. หลักสูตรการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีประโยชน์ในการขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ในปัจจุบันเราประสบปัญหาในเรื่องที่ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเรื่องจำเป็นจะต้องเรียนรู้เพิ่มขึ้นจำนวนมากภายในแต่ละปี การเพิ่มขึ้นอย่างมากและรวดเร็วของความรู้ และข้อมูลต่าง ๆ นี้ทำให้การเรียนแบบสัมพันธ์วิชาที่มีความสำคัญมากกว่าที่ต่างวิชาต่างเพิ่มเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรของตน

ลิวพัทธ์ เจษฎาวิโรจน์ (2546 : 22-23) กล่าวถึงความสำคัญของการบูรณาการหลักสูตร และการสอนแบบบูรณาการ ไว้ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง เนื้อหาวิชา ทำให้นักเรียนระลึกถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว กระตุ้นนักเรียนให้มีความรู้ทั้งลึก และกว้าง ทำให้เป็นผู้มีทัศนคติกว้างไกล ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาแต่ละวิชา ทำให้มีเวลาเรียนมากขึ้น
2. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีเจตคติที่ดี เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตจริงอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริม กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ
4. ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็น และประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก
5. ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดครูสอนในแต่ละรายวิชา
6. ช่วยทำให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพและปัญหาสังคมได้ดีกว่า สามารถพิจารณาปัญหา และที่มาของปัญหาอย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้อย่างหลากหลายมาสัมพันธ์กัน ส่งเสริมให้เกิดทักษะและ ความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย
7. ช่วยให้การสอนและการให้การศึกษาามีคุณค่ามากขึ้น สามารถช่วยเน้นการพัฒนา ทักษะที่จำเป็น ให้เกิดความคิดรวบยอดที่กระจ่างขึ้น ถูกต้อง และสามารถปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ ได้อีกด้วย
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การยอมรับผู้อื่น การรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และเกิดการเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน
9. ช่วยส่งเสริมการพัฒนา ค่านิยม และบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาวิสัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน
10. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ และเกิดความสนุกสนาน เพราะได้เรียนรู้หลายด้าน

สำนักงานโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบูรณาการ ดังนี้

1. การที่จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งเกิดความหมาย และนำไปใช้ได้ก็ต่อเมื่อความรู้ ความคิดย่อย ๆ อยู่ร่วมกัน สัมพันธ์และเชื่อมโยงจนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งนั้นกับสิ่ง

อื่นรอบตัว ซึ่งมีผลให้เกิดการนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้มาจัดระบบระเบียบใหม่ให้เหมาะสมกับตนเองเป็นองค์รวมของความรู้ตนเองที่มีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบระเบียบ

2. การสอนต้องให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงความคิดที่เกิดขึ้นในเนื้อหาวิธีการที่หลากหลายลักษณะ เพราะจะช่วยให้มองเห็นความเชื่อมโยงของประสบการณ์ต่าง ๆ และทำให้นำไปใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายอย่างมีความหมายได้

3. เรื่องราวเนื้อหาในหลักสูตรจะมีความเหลื่อมซ้อนกันอยู่ไม่สามารถแยกส่วนขาดจากกันได้ การจัดการสอนเป็นเรื่องเดี่ยว ๆ แยกขาดจากกันจะไม่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงได้ ครูจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดหลักสูตรเสียใหม่ให้เป็นระบบ กระบวนการที่ประกอบด้วยความคิด เรื่องราวเนื้อหาหลากหลายมารวมกันเป็นกลุ่มก้อน และดำเนินการสอนสิ่งนั้นเชื่อมโยงกันในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้ในชีวิตจริงด้วย

4. การสอนแบบบูรณาการจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้ที่ได้รับกับเหตุการณ์เรื่องราว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว หรือเนื้อหาอื่น ๆ ซึ่งมีผลทำให้ความรู้ไม่ถูกเก็บไว้ในสมองแต่เพียงลำพัง แต่จะถูกเชื่อมโยงไปใช้งานเกิดความหมายเป็นความรู้ใหม่ที่มีความซับซ้อนกว่าเดิม ซึ่งถูกพิสูจน์ว่าจริง ตรวจสอบจากสภาพจริงที่ได้นำไปใช้แล้ว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. ศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกจากกันโดยเด็ดขาดได้ เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนที่ต้องดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนกันเป็นองค์รวม การจัดให้เด็กได้ฝึกทักษะ และเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายสอดคล้องกับชีวิตจริง

2. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ จะช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ลดเวลาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการแบ่งเบาภาระการสอนของครู

3. การเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ความคิด และประสบการณ์ความสามารถและทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อม ๆ กัน

จากความสำคัญของการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าการบูรณาการเป็นการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้ ทำให้เกิดความรู้แบบองค์รวม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และนำความรู้ที่ได้ไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริงได้

7.3 จุดมุ่งหมายของการบูรณาการ

จุดมุ่งหมายของการบูรณาการเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าในการบูรณาการครั้งนั้น ๆ กระทำไปเพื่ออะไร มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบูรณาการไว้หลายท่าน ดังนี้

ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal, 1970 : 142) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสอนแบบบูรณาการไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย มีความพึงพอใจ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และยอมรับผู้อื่น
2. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน โดยมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน
3. เพื่อช่วยพัฒนาค่านิยม โดยจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่สามารถพัฒนาจริยธรรม มาตรฐานการทำงาน มาตรฐานของกลุ่ม ความซาบซึ้งในการทำงาน และความซื่อสัตย์
4. เพื่อช่วยพัฒนาวินัยในตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักควบคุมตนเอง โดยสามารถควบคุมได้ทั้งอารมณ์และความรู้สึก
5. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยพัฒนาการแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การละคร ฯลฯ เช่นเดียวกันกับทางด้านสังคม วิทยาศาสตร์ และวรรณคดี ซึ่งผู้เรียนมีความเป็นอิสระในการเลือกสิ่งที่เขาต้องการ
6. เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในสังคม มีความเต็มใจที่จะทำงานร่วมกับกลุ่ม และเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม
7. เพื่อช่วยวัดผลการเรียนรู้ โดยการแนะนำกระบวนการวัดผลแก่ผู้เรียนทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

สิริพัทธ์ เจษฎาวิโรจน์ (2546 : 16) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบูรณาการหลักสูตรและการสอนแบบบูรณาการ ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความตระหนักว่า การเรียนรู้ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในชีวิตคนเรา ทุกสิ่งทุกอย่างจะเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ หลักสูตรบูรณาการจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียนมากกว่า และนักเรียนจะเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากกว่าหลักสูตรแบบเดิม
2. เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งในการแก้ปัญหา นักเรียนจะต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชาในเวลาเดียวกัน
3. เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยตรงอย่างมีจุดหมาย และมีความหมาย นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน และช่วยสร้างความเข้าใจให้นักเรียนอย่างลึกซึ้ง

4. เพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนแต่ละคน โดยการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการจะรับรู้บรรยากาศในห้องเรียนจะไม่เครียด สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเรียนอย่างสนุกสนาน และบรรลุผลในการเรียนมากขึ้น

5. มีการถ่ายโอนและค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระ ความคิด ทักษะและเจตคติ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดที่เรียนได้อย่างลึกซึ้ง เป็นระบบ และถ่ายโอนความเข้าใจจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งได้ดี

6. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน ให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัย มีความพึงพอใจ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และยอมรับผู้อื่น เต็มใจที่จะทำงานร่วมกับกลุ่ม และเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม

7. ช่วยพัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม มาตรฐานการทำงาน วินัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน

8. ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการแสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรีไปพร้อม ๆ กันกับทางด้านความรู้ เนื้อหาสาระ อีกทั้งให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในสังคม

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการบูรณาการหลักสูตร และการสอนแบบบูรณาการ เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของนักเรียน ความรู้ ปัญหาและประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ได้ในชีวิตประจำวันอย่างสัมพันธ์กัน การบูรณาการจึงเป็นสิ่งที่ช่วยตอบสนองธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง

7.4 ลักษณะของการบูรณาการ

การบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสิ่งหนึ่งเข้ากับอีกสิ่งหนึ่งอย่างสมดุล

สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์ (2546 : 31-35) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการบูรณาการไว้ว่า การบูรณาการมีลักษณะที่สำคัญหลายลักษณะ หลายแนวคิด แต่ละลักษณะเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เป็นอย่างดี หรือในบางครั้งครูอาจบูรณาการหลายลักษณะเข้าด้วยกัน สุดแล้วแต่แนวความคิดของครูแต่ละคน และความเหมาะสมเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยอาจมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ

การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ในลักษณะของการหลอมรวมกัน โดยตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือ หัวข้อเรื่อง (Theme) เนื้อหาสาระที่นำมาหลอมรวมกันจะมีลักษณะคล้ายกัน สัมพันธ์กัน หรือต่อเนื่องกันแล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ

การบูรณาการเชิงวิธีการเป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี ใช้สื่อการเรียนการสอนแบบสื่อประสม ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กันให้มากที่สุด

3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้

ในปัจจุบันการเรียนรู้เปลี่ยนไปจากเดิม จากการเน้นที่องค์ความรู้มาเป็นเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนพัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ต้องการ และกระบวนการเรียนรู้จะเป็นสิ่งที่ตกตะกอนติดตัวนักเรียนไว้ใช้ได้ตลอดไป เพราะสังคมสมัยใหม่ มีสิ่งที่นักเรียนต้องเรียนรู้มากมาย มีปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ครูไม่สามารถตามไปสอนได้ทุกที่ หรือนักเรียนไม่สามารถมาถามครูได้ทุกเรื่อง นักเรียนจึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนอยู่ในใจ แต่สามารถยืดหยุ่นได้

4. การบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม

ในสภาพการจัดการเรียนการสอนตามความเป็นจริงส่วนใหญ่ จุดประสงค์มักเน้นไปที่ด้านพุทธิพิสัยมากกว่าด้านจิตพิสัย บุคคลใดที่จะได้รับคำชมว่าเก่งต้องเด่นในด้านความรู้ ซึ่งเป็นค่านิยมมาแต่เดิม โดยหลักการแล้วควรให้ความสำคัญแก่ความรู้และคุณธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่ครูจะจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนโดยบูรณาการความรู้ ความคิด และคุณธรรมเข้าด้วยกัน อาจเป็นการสอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่าง ๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยที่นักเรียนไม่รู้ตัว

5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะเมื่อเวลาผ่านไป อาจลืมความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ได้ แต่ถ้าความรู้นั้นเชื่อมโยงไปกับการปฏิบัติจะทำให้ความรู้ที่ติดตัวไปได้ยาวนานไม่ลืมง่าย เพราะในขณะที่ฝึกปฏิบัตินักเรียนอาจพบปัญหาต่าง ๆ นักเรียนก็จะสามารถ คิดและใช้ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้ด้วย

6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน

ในการจัดการเรียนการสอน ความรู้ เป็นสิ่งที่ผู้สอนทุกคนปรารถนาให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียน แต่ความรู้ที่นั้น ไม่ควรเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนเกิดความแปลกแยกกับชีวิตจริง เพราะจะทำให้ให้นักเรียนไม่เห็นคุณค่า ไม่มีความหมาย และไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่ตัวนักเรียน ดังนั้น สิ่งที่ครูสอนหรือให้นักเรียนเรียนรู้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ควรเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน และเป็นสิ่งที่จะช่วยเหลือนักเรียนในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิต และคุณลักษณะของ

นักเรียน จะทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความหมายของสิ่งที่เรียน อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้นักเรียน เกิดความต้องการในการเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น

เบญจมาศ อยู่เห็นแก้ว (2541 :4-5) กล่าวถึงลักษณะของการบูรณาการไว้ว่า การบูรณาการ คือ การเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประมวลความรู้ที่หลากหลาย และประสบการณ์แตกต่าง มาร้อยเรียง เพื่อสร้างประเด็นหลัก (Theme) และหัวข้อเรื่อง (Topic) แล้วนำความรู้จากหน่วยต่าง ๆ มาสัมพันธ์กับหัวข้อนั้น ๆ มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน และลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง คือลักษณะสำคัญโดยรวม ดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการระหว่างโรงเรียนกับบ้าน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนในโรงเรียนกับชีวิตประจำวันที่บ้าน เมื่อเรียนครบถ้วนแล้ว ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น แสดงถึงคุณค่าของสิ่งที่เรียนอย่างแท้จริง

2. การบูรณาการระหว่างความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่กระตุ้น สิ่งที่ผู้เรียนสนใจมากที่สุด แนะนำให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ เพื่อตอบสนองความสนใจเหล่านั้น ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

3. การบูรณาการระหว่างความรู้กับการกระทำ ในการแสวงหาความรู้ เพื่อเรียนรู้ นั้น จะต้องมีการปฏิบัติ คือ รู้แล้วต้องลงมือทำ การเรียนรู้แต่ทฤษฎีอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะเมื่อปฏิบัติแล้ว อาจจะมีข้อขัดข้อง มีปัญหาที่ต้องแก้ไขได้ ดังนั้น การบูรณาการข้อนี้เน้นที่ทักษะนิสัย

4. การบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้กับพัฒนาการจิตใจ การแสวงหาความรู้ หรือเรียนรู้แล้วลงมือปฏิบัติ มีทักษะนิสัยแล้ว ก็ต้องมีจิตนิสัย หรือคุณลักษณะแฝงอยู่ด้วย คือ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพ ครูผู้สอนต้องมีความอ่อนโยน เอื้ออาทร ห่วงดี และห่วงใยผู้เรียนจริงๆ จึงจะพัฒนาจิตใจได้ผล

5. การบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้พร้อม ๆ กันเพื่อหล่อหลอมให้เกิดความหลากหลายในชีวิต ซึ่งการบูรณาการวิชาต่าง ๆ ดังกล่าว ต้องเหมาะสมกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากลักษณะของการบูรณาการต่าง ๆ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอาจมีหลายลักษณะที่ครูได้ ใช้อยู่แล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ฉะนั้น เมื่อทราบลักษณะของการบูรณาการเป็นแนวทางแล้ว ซึ่งสามารถจับจุดเด่นของแต่ละลักษณะขึ้นมาใช้ แล้วเน้นให้ตรงเป้าหมาย ซึ่งจะได้ทำการสอนแบบบูรณาการได้อย่างเต็มภาคภูมิ

7.5 ประเภทและรูปแบบของการบูรณาการ

สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์ (2547 : 31) กล่าวถึงประเภทของการบูรณาการไว้ดังนี้

1. การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเชื่อมโยงสัมพันธ์ภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน เป็น

กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ทักษะ และความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระในกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. การบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้ หรือเรียกว่า การบูรณาการแบบ สหวิทยาการ เป็นการรวมศาสตร์ต่าง ๆ ภายใต้หัวข้อเรื่องเดียวกัน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ครอบคลุมโดยใช้ทักษะความรู้ ความเข้าใจในศาสตร์หรือองค์ความรู้ต่าง ๆ มากกว่า 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไป เพื่อการแก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจ แนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือ สหวิทยาการ จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในลักษณะหลอมรวมกัน ได้แสดงออกถึงวิธีการคิด และการแสวงหาความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

เบญจมาศ อยู่เห็นแก้ว (2541 : 4-5) กล่าวถึงรูปแบบการสอนแบบบูรณาการว่ามี 4 รูปแบบ ดังนี้ คือ

1. แบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการสอนแบบบูรณาการสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าไปในวิชาของครูผู้สอน ครูวางแผนการสอนและดำเนินการสอนคนเดียว

2. แบบคู่ขนาน (Paralled Instruction) เป็นการสอนแบบวางแผนร่วมกันสอน คนละวิชา ต่างคนต่างสอนไป แต่หัวข้อเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกัน จะนำไปสอนอย่างไรในวิชาของตน

3. แบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) เป็นการสอนคล้าย ๆ แบบที่สอง ครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สอนต่างวิชากัน มุ่งสอนหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหา ต่างคนต่างสอน แต่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ มาร่วมกันวางแผนโครงการร่วมกัน

4. แบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction) เป็นการสอนที่ครูผู้สอนวิชาต่าง ๆ มาร่วมกันเป็นคณะ วางแผนปรึกษาหารือร่วมกัน ดำเนินการสอนนักเรียน กลุ่มเดียวกัน

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบูรณาการไม่ว่าจะเป็นประเภทหรือรูปแบบใดก็ตาม ครูผู้สอนจะต้องพัฒนารูปแบบการสอนของตนให้บูรณาการมากขึ้น เนื่องจากบางเนื้อหาสาระไม่สามารถบูรณาการด้วยวิธีนี้ได้ ก็หาวิธีอื่นมาบูรณาการใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ครูจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยความสบายใจ และสะดวกมากขึ้น

8. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 29-33) ได้กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย เพื่อสนองอนาคตว่า โลกและสังคมรอบๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และสถานศึกษาต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไร จึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อ แม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ ในชุมชน ร่วมกันกับคณะกรรมการสถานศึกษา แสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียน ที่มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดงานหลักที่สำคัญ ๆ ของสถานศึกษา พร้อมด้วย เป้าหมาย มาตรฐาน แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการและการติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงาน แจ้งสาธารณชน และส่งผลย้อนกลับให้สถานศึกษาเพื่อปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามหลักสูตรของสถานศึกษา และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติที่กำหนดไว้

2. การออกแบบการเรียนการสอน จากสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สถานศึกษาต้องมอบหมายให้ผู้สอนทุกคนออกแบบการเรียนการสอน โดยคาดหวังว่าผู้เรียนว่าผู้เรียนควรจะสามารถทำอะไรได้ เช่น ช่วงชั้นที่ 1 ซึ่งมีชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 นั้น ผู้เรียนจะเรียนรู้สาระเรื่องที่กำหนดได้ในระดับใด และการออกแบบเรียนรู้จะต้องให้ผู้เรียนพัฒนาได้ทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้และสังคม การเรียนการสอนสถานศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข การคิดวิเคราะห์และการใช้คอมพิวเตอร์ บูรณาการเรียนรู้อย่างกลุ่มสาระต่าง ๆ เข้ากับหัวข้อเรื่องที่เรียนรู้อย่างสมดุล การเรียนการสอนควรดำเนินไปตามความสนใจของผู้เรียนในช่วงชั้นที่ 1 ผู้สอนควรเข้าใจจิตวิทยาการสอนเด็กอย่างลึกซึ้ง สามารถบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ผสมผสานกลมกลืนตอบสนองต่อชีวิตที่อยากรู้อยากเห็นของเด็กโดยเฉพาะ แต่ต้องไม่ลืมนำพื้นฐานดังกล่าว

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร

3.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค ที่ระบุถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น

การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ของรายวิชาที่มีความเข้ม (Honour Course) ให้สถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับรายวิชาที่จะจัด

3.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค ที่กำหนดไว้ในข้อ 3.1 ให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

3.3 กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิตสำหรับสาระการเรียนรู้รายภาคทั้งสาระการเรียนรู้พื้นฐาน และสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติม

4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำผลการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดตามข้อ 3.1, 3.2 และ 3.3 มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลา หรือจำนวนหน่วยกิต มาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ

สำหรับชื่อรายวิชามีแนวทางในการกำหนดดังนี้ ชื่อรายวิชาของสาระการเรียนรู้ ให้ใช้ตามชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนชื่อที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติม สามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องสื่อความหมายได้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น

5. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และ ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาเรียนสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุ ตามผลการเรียนที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคของทุกรายวิชา

ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มากว้างเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การจัดการเรียนรู้สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการปฏิบัติโครงการอย่างน้อย 1 โครงการ

6. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา รายปี หรือรายภาค และหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

9. การจัดทำหลักสูตรบูรณาการ

ศิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2546 : 68 - 77) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการว่า ต้องอาศัยความร่วมมือจากครูผู้สอนทุกคน และใช้เวลาทำงานร่วมกันในระยะแรก เพราะจะเป็นการมองภาพรวมกว้าง ๆ นับตั้งแต่การตั้งหัวข้อเรื่องและการพิจารณาเลือกเนื้อหาสาระจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้ามาบูรณาการภายใต้หัวข้อเรื่อง ในการพัฒนาหลักสูตรนี้ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะที่สามารถทำได้ง่าย ๆ และสอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ภายในโรงเรียนดังนี้

1. ขั้นเตรียม

1.1 ผู้บริหาร โรงเรียนควรจัดอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องการสอนและการพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการให้แก่ผู้เรียนก่อน เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ และเห็นแนวทางในการดำเนินการร่วมกัน

1.2 วางแผนเรื่องระยะเวลาในการพัฒนาหลักสูตร จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์งบประมาณที่จำเป็น เอกสารหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรสถานศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มในระดับชั้นต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ

2. ขั้นพัฒนาหลักสูตร

2.1 หลังจากที่ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรแล้วให้คณะครูที่ทำการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ในชั้นที่จะปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการร่วมกันวางแผนเรื่องเวลาที่จะใช้ทำการสอนในแต่ละหัวข้อเรื่องก่อนว่า จะสอนหัวข้อเรื่องละกี่วัน เช่น 3 วัน 5 วัน หรือกี่วันก็ได้ ตามแต่ความเหมาะสมหรือความต้องการของครู แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตไว้ว่า การจัดการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องนั้น ถ้าจัดสอน 5 วัน คือวันจันทร์ถึงวันศุกร์ จะทำให้สะดวกในการบริหารจัดการในเรื่องวันเวลา และง่ายต่อการจำ

2.2 การตั้งหัวข้อเรื่อง คณะครูระดมสมองช่วยกันตั้งหัวข้อเรื่องและควรมีจำนวนที่เหมาะสมกับจำนวนวัน หรือสัปดาห์ที่สอน เช่น ในหนึ่งภาคเรียนมีเวลาเรียนประมาณ 20 สัปดาห์ ช่วงต้นภาคเรียนอาจจะมีวันสอนน้อยและต้องเตรียมนักเรียน ช่วงปลายภาคเรียนอาจต้องเว้นไว้สำหรับการวัดผลและประเมินผลปลายภาค ดังนั้นอาจต้องเว้นเวลาช่วงต้นและช่วงปลายภาคเรียนไว้ประมาณ 2 สัปดาห์ จึงเหลือเวลาสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประมาณ 18 สัปดาห์ ถ้าเป็นเช่นนี้ ครูอาจตั้งหัวข้อเรื่อง 18 หัวข้อ หรือตั้งไว้เกินเพื่อเลือกใช้ก็ได้

2.3 การวางแผนเรียงลำดับหัวข้อเรื่องจากหัวข้อที่ 1 ถึง 18 ตามลำดับความเหมาะสมและเขียนชื่อหัวข้อไว้ตรงกลางแผนผังความคิด เพื่อเตรียมเขียนแบบใยแมงมุม (Webbed) พร้อมทั้งอภิปรายว่า ในหัวเรื่องนั้น ๆ น่าจะเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องแบบใด เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกเนื้อหาสาระจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาใส่เพื่อบูรณาการเชื่อมโยงกัน

2.4 เนื่องจากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนส่วนใหญ่ ยังคงมีตารางสอนของชั้นต่าง ๆ ที่กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม เป็นชั่วโมงเรียงลำดับในตารางสอนตายตัว เพราะครูบางคนต้องสอนหลายห้อง เช่น ครูพลละ ครูคิดปะ ครูดนตรีหรือนาฏศิลป์ อาจต้องสอนชั้น ป. 1 – ป. 6 ดังนั้นครูทุกคนจึงควรรวมจำนวนชั่วโมงของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ตนจะสอนว่าในหนึ่งสัปดาห์มีกี่ชั่วโมง แล้วจึงกำหนดเนื้อหาสาระ หรือหัวข้อย่อยในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตนที่จะบูรณาการ

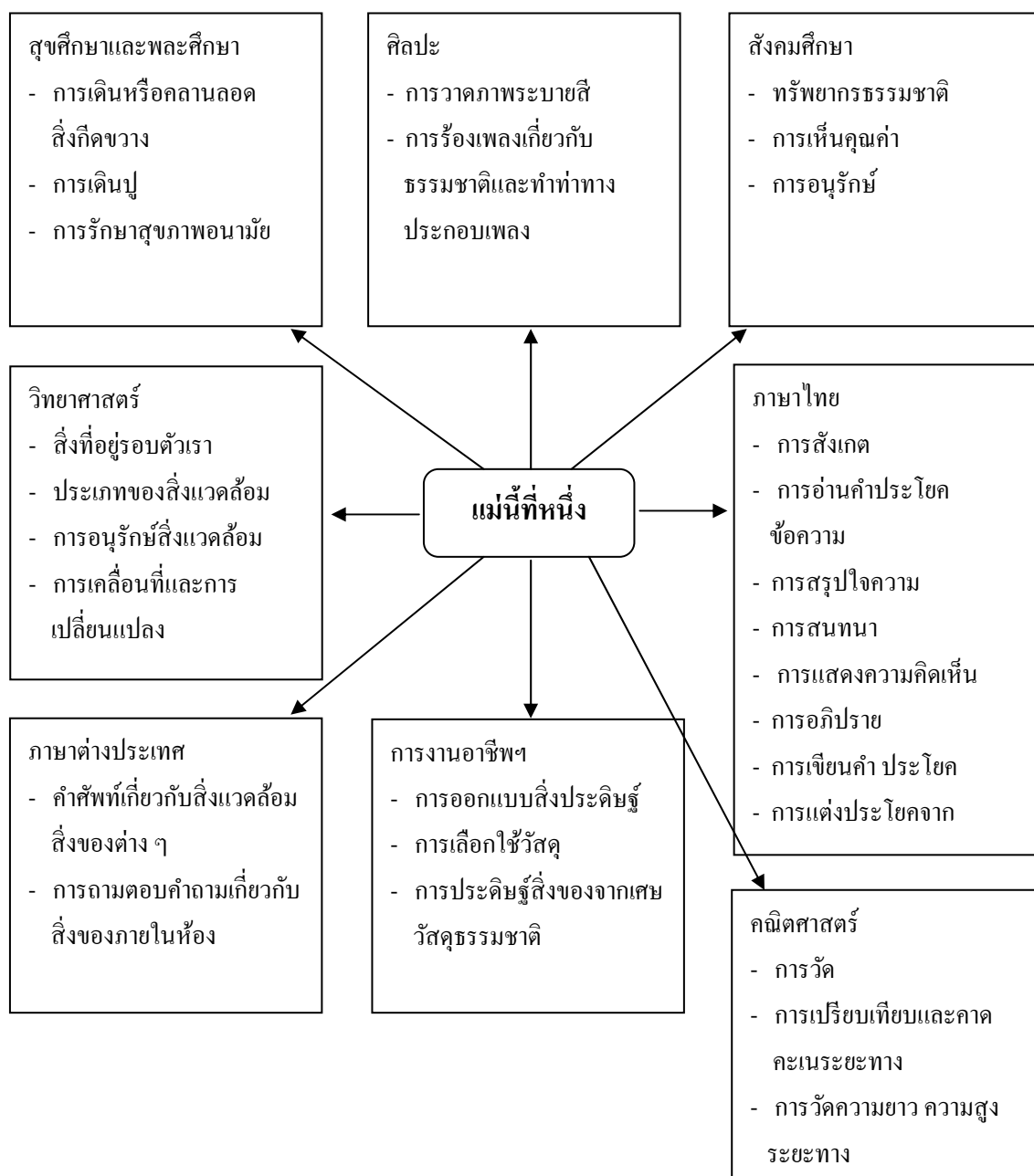
2.5 ในการเลือกจัดเนื้อหาสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าไปบูรณาการในหัวข้อเรื่องนั้น หากในหัวข้อเรื่องใดไม่สามารถเลือกเนื้อหาสาระเข้าไปบูรณาการได้ ครูผู้สอนก็ไม่ต้องกังวลใจ เพราะการบูรณาการนั้น ไม่จำเป็นต้องบูรณาการครบทั้ง 8 กลุ่มสาระ แต่ควรบรรจุเนื้อหาสาระที่ต้องสอนในสัปดาห์นั้นลงไป ใน Web นั้นด้วย

จากตัวอย่าง “แม่ในที่หนึ่ง” จะเห็นว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ไม่ได้บูรณาการเนื้อหาสาระ กับสาระการเรียนรู้อื่นเลย แต่นำหัวข้อย่อยที่ต้องเรียนรู้ในสัปดาห์นี้มาใส่ไว้ใน Web ด้วย เพื่อสะดวกในการวางแผนการสอนและหัวข้อเรื่อง และไม่หลงลืม

3. เมื่อจัดเนื้อหาสาระหรือหัวข้อย่อยของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าในหัวข้อเรื่องหรือ Web หมดแล้ว ให้คณะครูทำการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งว่า มีเนื้อหาสาระใดหลงเหลืออยู่หรือไม่ และพิจารณาความเหมาะสมของ Web ทั้งหมด ตลอดจนเรียงลำดับ Web คณะครูสามารถขยับได้ จนกว่าจะเห็นว่าเหมาะสมที่สุดแล้ว ดังนั้นขณะนี้สิ่งที่ครูทำสำเร็จแล้วคือ การเขียนแผนผังความคิดหรือ Web ของทุกหัวข้อเรื่องแต่ละ Web จะมีเนื้อหาสาระหรือหัวข้อย่อยครบทั้ง 8 กลุ่ม จำนวนเนื้อหาสาระของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับชั่วโมงที่สอนในหนึ่งสัปดาห์

4. สิ่งที่ควรทำเป็นลำดับต่อไปคือ การนำเนื้อหาสาระหรือหัวข้อย่อยของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ปรากฏใน Web แต่ละ Web มาเขียนคำอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้มีรายละเอียดมากขึ้น และจะได้เข้าใจถูกหรือดูง่ายยิ่งขึ้น เพราะบางทีการเขียนข้อความใน Web ต้องเขียนหัวข้อย่อยสั้น ๆ อาจจะมีรายละเอียดน้อย จึงควรเขียนแนะนำให้ละเอียดอีกครั้งหนึ่ง โดยอาจเขียนเป็นตารางได้

ภาพที่ 2.1 ตัวอย่างหัวข้อเรื่องสิ่งแวดล้อมน่ารู้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ตารางที่ 2.2 แสดงตัวอย่างการเขียนสาระการเรียนรู้ “หัวข้อเรื่องสิ่งแวดล้อมน่ารู้”

กลุ่มสาระ การเรียนรู้	หัวข้อย่อยรายละเอียดเพิ่มเติม	จำนวน ชั่วโมง/สัปดาห์	หมายเหตุ
ภาษาไทย	<ul style="list-style-type: none"> - การสังเกตสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน - การอ่านคำ ประโยค และข้อความที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม - การสรุปความสำคัญของเรื่องที่อ่าน - การสนทนา การแสดงความคิดเห็น การอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม - การแสดงความรู้สึกที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม - การฝึกตั้งคำถามและตอบคำถาม - การเขียนคำ ประโยคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม - การแต่งประโยคจากสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในห้อง ภายในโรงเรียน และนอกโรงเรียน 	6	
คณิตศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - การวัดความยาว ความสูง โดยใช้หน่วยวัดที่ไม่ใช่หน่วยมาตรฐาน - การเปรียบเทียบระยะทาง - การคาดคะเนระยะทาง - การวัดความยาวด้วยไม้บรรทัด - ทบทวนการวัดความยาว ความสูง และระยะทาง 	5	
วิทยาศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - ธรรมชาติรอบตัวเรา - สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต - ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต - ประเภทของสิ่งแวดล้อม - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - การเคลื่อนที่และการเปลี่ยนแปลง 	3	

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กลุ่มสาระ การเรียนรู้	หัวข้อย่อยรายละเอียดเพิ่มเติม	จำนวน ชั่วโมง/สัปดาห์	หมายเหตุ
สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม	- ทรัพยากรธรรมชาติ - การเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ - การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	3	
สุขศึกษาและ พลศึกษา	- การเดิน หรือคลานตลอดถึงกีดขวาง - การเดินปู - การรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง และผู้อื่น	2	
ศิลปะ	- การวาดภาพระบายสีสิ่งแวดล้อมตาม ธรรมชาติ - การร้องเพลงเกี่ยวกับธรรมชาติและการทำงาน ทำทางประกอบเพลง	3	
การงานอาชีพ และเทคโนโลยี	- การออกแบบสิ่งประดิษฐ์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ - การเลือกใช้วัสดุ การประดิษฐ์สิ่งของจากเศษ วัสดุ หรือเมล็ดพืชและเปลือกหอย หรือวัสดุ อื่น ๆ จากธรรมชาติเป็นของใช้ ของเล่น หรือเครื่องประดับ	3	
ภาษาต่างประเทศ	- คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สิ่งของต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน - การถามตอบคำถามเกี่ยวกับสิ่งของ ภายในห้อง	1	

ดังนั้น หนึ่งในหัวข้อเรื่องจะประกอบด้วย Web 1 Web และตารางแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และทำเช่นนี้ทุกหัวข้อเรื่อง แล้วนำมาเรียงลำดับต่อกันจากหัวข้อเรื่องที่ 1 - 18 ส่วนคำอธิบายรายวิชา อาจนำของเดิมที่เขียนไว้ตั้งแต่ตอนสร้างหลักสูตรสถานศึกษามาใช้ได้แล้วรวบรวมเข้าเล่มเป็นเนื้อหาสาระของหลักสูตรบูรณาการ 1 ภาคเรียน

สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการและสร้างเจตคติให้ผู้สอนเห็นคุณค่าความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีระบบบริหารจัดการที่ดี

10. กระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

10.1 ความหมายของกระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของกระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

สงบ ลักษณะ (2533 : 1) ได้ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอนและการวัดผลประเมินผล โดยจัดเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตรสภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์ และตรงกับชีวิตจริง

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 213) ได้ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ และจุดประสงค์การเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ แผนการจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อ การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ และมีทักษะในการนำความรู้ไปใช้ได้ตามศักยภาพของตนเอง

10.2 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ดังนี้

ธีรชัย บุณนโชติ (2544 : 6-7 อ้างถึงใน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ) ได้กล่าวไว้ว่า

1. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ ในการดำเนินชีวิต และแก้ปัญหาต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้ความรู้และทักษะจากหลายสาขาวิชา

ร่วมกัน แก้ปัญหา การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะบูรณาการ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสำคัญระหว่างวิชา และความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ กับชีวิตจริง

2. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย เนื้อหาและกระบวนการที่เรียนในวิชาหนึ่งอาจช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อีกวิชาหนึ่งได้

3. การสอนที่สำคัญเชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลาย ๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกัน ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ช่วยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริง และก็จะสามารถเชื่อมโยงชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนกับสิ่งที่เรียนได้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเรียนมีประโยชน์หรือนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

4. หลักสูตรและการเรียนการสอนแบบบูรณาการมีประโยชน์ในการลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ ปัจจุบันความรู้และข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเรื่องที่จะต้องเรียนรู้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้เวลาในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ข้อมูลความรู้ที่เพิ่มขึ้นบางครั้งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การเรียนรู้แบบบูรณาการจึงมีความเหมาะสมมากกว่าที่แต่ละวิชาจะเพิ่มเนื้อหาเข้าไปในวิชาของตน

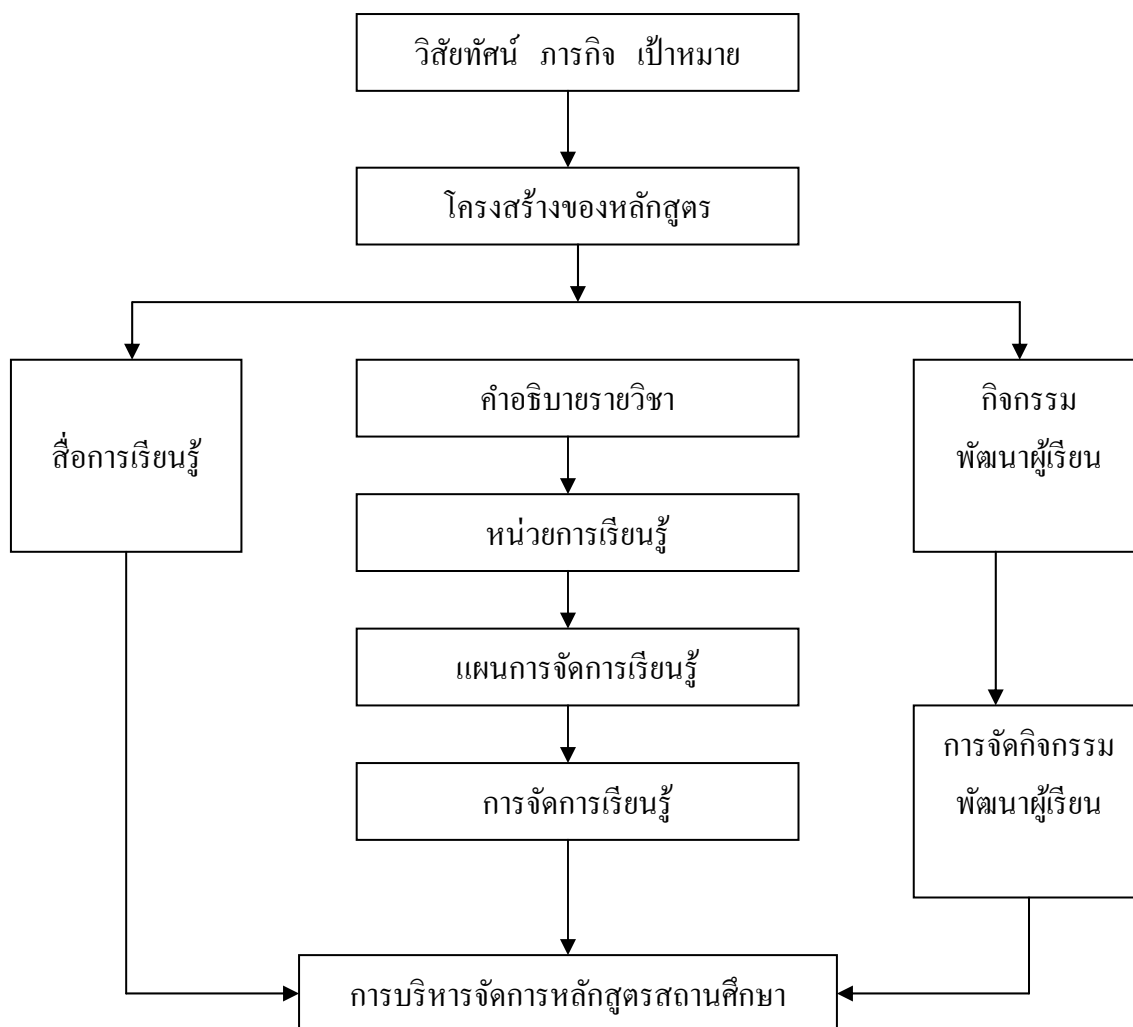
5. การเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถตอบสนองความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีหลายด้านได้ เช่น ความสามารถทางภาษา คณิตศาสตร์ ความคล่องของร่างกาย และการเคลื่อนไหว ดนตรี สังคม ความรู้ความเข้าใจตนเอง และสนองต่อความสามารถที่จะแสดงออก และการตอบสนองทางอารมณ์ รวมทั้งทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการจัดการความรู้

6. กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) กระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลกของการเรียนรู้ยุคข้อมูลข่าวสารไว้ พรหมแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10.3 กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การจัดการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

มีกระบวนการตามภาพที่ 2.2 ดังนี้

ภาพที่ 2.2 แสดงกระบวนการการนำหลักสูตรไปสู่แผนการจัดการเรียนรู้

จากแผนภูมิดังกล่าว มีขั้นตอนในการนำไปจัดทำแผนการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. ศึกษาวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายหลักสูตรของหลักสูตร
2. ศึกษาโครงสร้างหลักสูตร
3. ศึกษาคำอธิบายรายวิชาและวิเคราะห์รายละเอียดเนื้อหาว่าตรงกับการวิเคราะห์หลักสูตรที่วิเคราะห์ไว้แล้วหรืออาจมีอะไรเพิ่มเติมอีกให้สมบูรณ์ครบตามคาบเวลา
4. ศึกษาหน่วยการเรียนรู้โดยดูจุดประสงค์การเรียนรู้ว่าสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องควรปรับและนำมาเขียนในแผนการจัดการเรียนรู้ให้ชัดเจนต่อไป
5. การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นสำคัญซึ่งผู้สอนต้องวางแผนอย่างรอบคอบโดยกำหนดจุดประสงค์ กำหนดเนื้อหาให้พอเหมาะกับเวลา กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้ได้จริง กำหนดสื่อการเรียนการสอนและการวัดผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน

การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารหลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้หรือไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งในการจัดการเรียนรู้นั้น ควรส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด และให้มีการฝึกปฏิบัติงานจริง ๆ ส่งเสริมให้นักเรียนตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ร่วมกัน

11. การประเมินหลักสูตร

11.1 ความหมายของการประเมินหลักสูตร

การจัดการศึกษาจะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้เพียงใดนั้นส่วนหนึ่งที่จะประเมินได้คือการประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรเป็นเครื่องมือชี้ให้เห็นว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะมีผลมากน้อยเพียงใด ฉะนั้นการประเมินหลักสูตรจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและผลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร มีนักศึกษาได้กล่าวถึงการประเมินหลักสูตร ไว้ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2527 : 273) ได้กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการหาคุณค่าของหลักสูตรเพื่อดูว่าหลักสูตรที่จัดนั้นสามารถสนองวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ตั้งไว้ และสนองความมุ่งหมายของการศึกษาหรือไม่

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2531 : 127) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างผลการใช้หลักสูตรที่วัดได้ กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ว่าการปฏิบัติจริงนั้นผลได้ใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

ธำรง บัวศรี (2532 : 8) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การประเมินหลักสูตร และการประเมินการเรียนการสอน

โชติ เพชรชื่น (2536 : 570) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การพิจารณาคุณค่าความเหมาะสมของสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเอกสารที่เขียนขึ้นมา การพิจารณาความสอดคล้องกันระหว่างองค์ประกอบในระบบของการทำงานด้านการศึกษา และการพิจารณาถึงความเหมาะสมของศาสตร์แขนงต่างๆ ที่นำมาจัดหรือบรรจุไว้เป็นข้อกำหนดสำหรับการจัดการศึกษา

11.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. : 150) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการประเมินหลักสูตรใด ๆ ก็ตาม จะมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกันอยู่ 3 ประการสำคัญ คือ เพิ่มคุณค่าของหลักสูตร โดยดูว่าสามารถสนองตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อตัดสินว่าการวางเค้าโครง และรูปแบบของหลักสูตรตลอดจนการบริหารและการสอนเป็นไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่

ทิสนา แคมณี (2525 : 113) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรนั้น โดยดูงานหลักสูตร ที่จัดขึ้นสามารถสนองตามวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้นต้องการหรือไม่

2. เพื่อตัดสินว่าการวางเค้าโครงและรูปแบบของหลักสูตรตลอดจนการบริหารงานและการสอนตามหลักสูตรเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องแล้วหรือไม่

3. เพื่อวัดผลดูว่าผลผลิตคือคือผู้เรียนนั้นเป็นอย่างไร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 140) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรนั้น โดยดูว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นสามารถสนองวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้นต้องการหรือไม่

2. เพื่ออธิบายและดูว่าลักษณะส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรในแง่หลักสูตร จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลว่าสอดคล้องต้องกันหรือไม่ หรือสนองความต้องการหรือไม่

3. เพื่อตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ดีเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับการนำไปใช้ มีข้อบกพร่องที่จะปรับแก้ไขอะไรบ้าง

4. เพื่อตัดสินว่าการบริหารงานด้านวิชาการและการบริหารงานหลักสูตรเป็นไปตามทางที่ถูกต้องหรือไม่

5. เพื่อติดตามผลผลิตของหลักสูตร คือผู้เรียนว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากผ่านกระบวนการทางการศึกษามาแล้วตามหลักสูตร เป็นไปตามความมุ่งหมายหรือไม่

โชติ เพชรชื่น (2536 : 570) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ 3 ประการคือ

1. เพื่อพิจารณาว่าโครงสร้างของหลักสูตร ได้แก่หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล มีความสอดคล้องระหว่างกันเพียงใด และโครงสร้างดังกล่าวนี้สอดคล้องกับปรัชญา แผนพัฒนา นโยบายของประเทศและความต้องการของสังคมเพียงใด ตลอดจนพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงสร้างหลักสูตร

2. เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรว่าสมควรที่จะนำไปใช้ดำเนินการต่อไปหรือไม่ หรือมีข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

3. เพื่อพิจารณาคุณภาพของผลผลิตของหลักสูตรว่า มีคุณลักษณะหรือคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในหลักสูตรหรือไม่ และยังพิจารณาถึงผลกระทบกับผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นอีกด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 217) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรที่ปฏิบัติกันส่วนใหญ่มี 2 ประการ

1. การประเมินเพื่อปรับปรุงหลักสูตร คือการประเมินในระหว่างการศึกษาพัฒนาหลักสูตร มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ผลการประเมินนั้นให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หลักสูตรโดยมีการวัดผลเป็นระยะ ๆ ในระหว่างทดลองใช้หลักสูตรมีความเหมาะสม และสามารถปฏิบัติได้ดีเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่นักพัฒนาหลักสูตรในการที่จะปรับปรุงส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตรได้ถูกต้องก่อนที่จะนำไปใช้จริงต่อไป

2. การประเมินเพื่อสรุปผลว่าคุณค่าของการพัฒนาหลักสูตร มีความเหมาะสมหรือไม่ หลักสูตรได้สนองความต้องการของผู้เรียน ของสังคมเพียงใด ควรจะใช้ได้หรือไม่ หรือควรยกเลิกทั้งหมด หรืออาจจะยกเลิกเพียงบางส่วน และการปรับปรุงแก้ไขในส่วนใด

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 192) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ เพื่อปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น จุดมุ่งหมายของโครงสร้าง เนื้อหา การวัดผล ฯลฯ ของหลักสูตร เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่าควรใช้หลักสูตรต่อไปอีกหรือไม่ เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียน

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถประมวลเหตุผล หรือความจำเป็นที่ต้องมีการประเมินหลักสูตรได้ดังนี้

1. เพื่อพิจารณาตัดสินคุณค่า หรือคุณภาพของหลักสูตรที่ได้รับการออกแบบหรือพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาหลักสูตรสามารถทำให้หลักการ และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จได้หรือไม่

2. เพื่อค้นหาข้อบกพร่องของหลักสูตร ทั้งนี้ในด้านตัวเอกสารหลักสูตรที่กำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย และโครงสร้างของเนื้อหาสาระ ตลอดจนส่วนที่เป็นกระบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ จึงครอบคลุมการบริหาร และบริการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ฯลฯ

3. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งหมายถึง ผลลัพธ์ของหลักสูตรที่เกิดขึ้นกับนักเรียนว่าเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด

บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ์ (2543 : 316) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรคือ เพื่อทราบว่า

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการพัฒนาคุณค่าของหลักสูตร โดยนำผลที่ได้จากการวัดด้วยวิธีการต่าง ๆ มาพิจารณาร่วมกันแล้วสรุปเป็นคุณค่าของหลักสูตรฉบับนั้น ดังนั้น สิ่งที่ควรได้รับการประเมินในเรื่องของการประเมินหลักสูตร มีดังนี้ คือ ตัวหลักสูตรที่ได้รับการออกแบบ หรือพัฒนาขึ้น การนำหลักสูตรไปใช้โดยครู ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

1. หลักสูตรนั้นมีคุณค่าเพียงใด
2. ถ้าจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนไหนบ้าง

11.3 ลักษณะของการประเมินหลักสูตร

สังัด อุทยานันท์ (2532 : 280) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรควรทำให้ครอบคลุมระบบของหลักสูตรทั้งหมด และควรประเมินให้ต่อเนื่องดังนั้นการประเมินหลักสูตรจึงประกอบด้วย การประเมินสิ่งต่อไปนี้

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรว่ามีความเหมาะสมและถูกต้องกับหลักการพัฒนาหลักสูตรเพียงใด หากมีสิ่งใดบกพร่องก็จะดำเนินการปรับปรุงแก้ไขก่อนจะนำไปประกาศใช้ในโอกาสต่อไป

2. การประเมินการใช้หลักสูตร เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ดีเพียงใดมีส่วนไหนที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้หลักสูตร โดยมากหากพบข้อบกพร่องในระหว่างการใช้หลักสูตร ก็มักจะได้รับการแก้ไขโดยทันที เพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร โดยทั่วไปจะดำเนินการหลังจากได้มีผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรนั้น ๆ ไปแล้ว การประเมินหลักสูตรในลักษณะนี้มักจะทำการติดตามความก้าวหน้าของผู้ที่สำเร็จการศึกษาว่าประสบความสำเร็จในการทำงานเพียงใด

4. การประเมินระบบหลักสูตร เป็นการประเมินหลักสูตรในลักษณะที่มีความสมบูรณ์และสลับซับซ้อนมาก กล่าวคือ การประเมินระบบหลักสูตรจะมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร เช่นทรัพยากรที่ต้องใช้ความสัมพันธ์ของระบบหลักสูตรกับระบบบริหารโรงเรียน ระบบการจัดการเรียนการสอน และระบบวัดและประเมินผล การเรียนการสอน เป็นต้น

วิชัย ดิสสระ (2535 : 116) ได้แบ่งการประเมินหลักสูตรเป็น 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. การประเมินก่อนการดำเนินการ (Project Analysis) การประเมินผลก่อนการดำเนินการ หมายถึง การประเมินหลักสูตรที่มีกระบวนการแนวคิด เหมือนกับแนวคิดการประเมินหลักสูตรของ ไทเลอร์ สตปเฟิลบีม และครอนบักซ์ ซึ่งให้เห็นว่า การประเมินหลักสูตรในช่วงเวลาที่หลักสูตรยังไม่ได้นำไปใช้ในโรงเรียน เป็นการประเมินหลักสูตรหลังจากได้วางแผนพัฒนาหลักสูตรแล้ว การประเมินหลักสูตรที่เพิ่งทำเสร็จนี้เป็นการพิจารณาวิเคราะห์ ความสมเหตุสมผล หรือความเชื่อมั่น

ของสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรกับความที่น่าจะเป็น ว่ามีความสำคัญและสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่อย่างไร โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตรนักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา และกระบวนการเรียนการสอนเป็นต้น

2. การประเมินขณะดำเนินการ (Formative Evaluation) การประเมินผลขณะ ดำเนินการ หมายถึง การประเมินหลักสูตรในช่วงเวลาที่กำลังนำหลักสูตรที่ได้จากการวางแผนพัฒนาไปใช้ในโรงเรียน ทั้งนี้ ต้องยึดหลักการและเหตุผลในขั้นวางแผนพัฒนาหลักสูตรเป็นหลักแล้วพิจารณาวิเคราะห์ดูว่า หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่กำลังปฏิบัติอยู่เป็นอย่างไร เป้าหมายของการประเมินผลขณะดำเนินการนี้ มุ่งที่จะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรสามารถพิจารณาวิเคราะห์ และปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนที่จะนำไปใช้ให้มีความเหมาะสมผลกับหลักการและเหตุผลในขณะวางแผนพัฒนาหลักสูตรเป็นประการสำคัญ

3. การประเมินหลังการดำเนินการ (Summative Evaluation) การประเมินผลหลังการดำเนินการ หมายถึง การประเมินหลักสูตรในช่วงเวลาที่หลักสูตรได้นำไปใช้แล้ว หรือการประเมินผลจบโครงการของหลักสูตรนั้น ๆ การประเมินหลักสูตรในช่วงจบโครงการนี้ จะต้องวิเคราะห์หาผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของการวางแผนพัฒนาหลักสูตรกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้กระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน และผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน การประเมินผลหลังการดำเนินการและการประเมินขณะ ดำเนินการนี้มีส่วนเกี่ยวพันเป็นลูกโซ่จะแตกต่างกันก็เพียงแต่ช่วงเวลาที่ทำ การประเมินผลเท่านั้น การประเมินหลักสูตรหลังการดำเนินการส่วนมากจะอาศัยแบบสอบถามชนิดต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ รวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับผลการเรียนของนักเรียน ความคิดเห็นของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ตลอดจนทั้งความคิดเห็นของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรทั้งโดยตรง และโดยอ้อม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 35-36) ได้สรุปสิ่งที่จะต้องประเมิน ดังนี้ คือ การประเมินเอกสารหลักสูตร เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง จุดประสงค์ เนื้อหา การจัดประสบการณ์การเรียนและการประเมินผลว่ามีมากน้อยเพียงใด มาตรฐานของหลักสูตรเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และระดับการศึกษาหรือไม่ ประเมินผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนว่ามีคุณภาพ ความรู้ ทักษะ เป็นอย่างไร นอกจากนั้นยังประเมินการสอนของผู้สอนว่าวิธีสอนบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ และมีเจตคติต่อหลักสูตรอย่างไรและสุดท้ายก็จะประเมินการติดตามผลสำเร็จการศึกษา เช่น ความรู้ความสามารถ ทักษะและเจตคติต่อวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานได้จริง สามารถแก้ปัญหาและปรับตัวประสบความสำเร็จในชีวิตได้

11.4 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร

สันต์ ชรรมบำรุง (2535 : 194 – 195) ได้ชี้ให้เห็นว่าการประเมินหลักสูตรมีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยให้ความมุ่งหมายของหลักสูตร และความมุ่งหมายในการสอนกระจ่างชัดเพราะถ้าคลุมเครือจะวัดไม่ได้
2. ช่วยในการบริหารทางด้านวิชาการ ผู้บริหารจะรู้ว่าควรจะตัดสินใจและสนับสนุนช่วยเหลือ หรือบริการทางใดบ้าง
3. ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน เพราะข้อมูลที่ได้จากการประเมิน จะมีลักษณะผลสะท้อนไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอน
4. ส่งเสริมการเรียนของนักเรียน เมื่อมีความมุ่งหมายแจ่มชัดแล้วจะทำให้นักเรียนได้ทราบว่าเรียนทำไม เพื่ออะไร และผลประโยชน์ที่ได้รับ มีอะไรบ้าง เป็นแรงจูงใจ แรงเสริม กำลังในการเรียน
5. ช่วยในการแนะแนวของครู ข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้เกี่ยวกับนักเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อการแนะแนวไปในตัวด้วย
6. ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนตลอดจนชุมชน
7. ช่วยในการประเมินหลักสูตรเป็นจุด (Target) ว่าจะประเมินอะไร
8. ช่วยในการประเมินให้เป็นระบบระเบียบ

กาญจนา คุณารักษ์ (2527 : 272) ได้กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรจะทำให้ผู้ประเมินได้ทราบว่า หลักสูตรนั้นมีคุณค่าเป็นอย่างไร เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองของประเทศ หรือไม่ มีความทันสมัยและครอบคลุมวิทยาการใหม่ ๆ อย่างไร เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ต่อไป อันอาจจะกล่าวได้ว่า การประเมินหลักสูตรมีประโยชน์ดังนี้

1. ช่วยในการวางแผนหลักสูตรและวางแผนการเรียนการสอน
2. ช่วยทำให้ความมุ่งหมายของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายในการสอนแจ่มแจ้ง ถ้าความมุ่งหมายไม่กระจ่างก็จะวัดผลไม่ได้ และวัดผลไม่ได้ก็จะประเมินผลไม่ได้ด้วย
3. ช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เพราะเมื่อความมุ่งหมายแจ่มแจ้ง นักเรียนก็จะอาศัยเป็นแนวทางในการเรียนและการประเมินตนเองตามความมุ่งหมายว่า ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะช่วยให้เป็นแรงจูงใจให้แก่นักเรียนและจะช่วยให้ให้นักเรียนที่เรียนซ้ำได้ทราบว่าควรจะปรับปรุงตนเองในเรื่องใดบ้าง พร้อมกันนั้นก็ช่วยปรับปรุงการสอนของครูไปด้วยในตัวเพราะข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะชี้ให้เห็น ข้อดีและข้อเสีย และข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไข

4. ช่วยในการแนะแนวของครู ข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับนักเรียนจะเป็นส่วนหนึ่งประกอบการแนะแนวได้

5. ช่วยในการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียน ความมุ่งหมายที่กระจำจะช่วยให้ผู้ปกครองช่วยนักเรียนได้ ในเรื่องของการที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย ข้อมูลที่ได้จากนักเรียนจะช่วยให้ผู้ปกครองร่วมมือกันในการส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียน

จากแนวความคิดและหลักการดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า งานประเมินหลักสูตรคือ กระบวนการในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของหลักสูตรนั้น ๆ ว่ามีประสิทธิภาพในระดับใด เมื่อนำหลักสูตรไปใช้แล้วบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่มีสิ่งที่ต้องการแก้ไขหรือไม่อย่างไรเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรต่อไป และในการประเมินหลักสูตรจะต้องมีการวางแผนการประเมินอย่างละเอียดรอบคอบ ให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมิน มีเกณฑ์ในการประเมินชัดเจน มีกำหนดระยะเวลาในการประเมินให้เหมาะสม ประเมินโดยมีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการประเมินหลักสูตร และควรประเมินทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยทำการประเมินหลักสูตรทั้งระบบเพื่อให้ได้ผลที่สมบูรณ์

12. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

12.1 ความเป็นมาของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน ความสำเร็จในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญคือ ความเชื่อมั่นในตัวผู้เรียน กล่าวคือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้องมีความเชื่อสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนเป็นคนดี มีศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
2. เชื่อว่าผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นความพยายามในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด ก็คือ การเป็นผู้ที่เก่ง ดี และมีความสุข โดยการดำเนินการทุกวิถีทางที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งในลักษณะของผลการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือเรียนรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 54 – 55)

สุรางค์ เจริญสุข (2541 : 2) และวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 4 – 6) ได้กล่าวถึงความ เป็นมาของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า โรเจอร์ (Rogers, 1969) คือผู้คิดค้นและ ใช้คำว่า “เด็กเป็นศูนย์กลาง (Child – centered)” เป็นครั้งแรก วิธีการนี้ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีความ รับผิดชอบ และมีส่วนร่วมเต็มที่ต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนแต่ละคนมีคุณค่าสมควรได้รับการ เชื่อถือไว้ใจ แนวทางนี้จึงเป็นแนวทางผลักดันผู้เรียนไปสู่การบรรลุถึงศักยภาพของตน โดยส่งเสริม ความคิดของผู้เรียนและอำนวยความสะดวกให้เขาได้พัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ สำหรับการจัดการเรียน การสอนที่เน้น “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner Centered)” “เด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered)” หรือ “นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered)” ได้รับอิทธิพลปรัชญาการศึกษาพัฒนานิยม (Progressivism) และปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ซึ่งตระหนักถึงความเป็นเอกลักษณ์ของ เด็ก (Children as Individual) และธรรมชาติของเด็ก นั่นคือ เด็กจะมีความอยากรู้อยากเห็น มีความ กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ และมีความสามารถในการเชื่อมโยง รู้จักทำความเข้าใจกับสังคม ที่ตนเองอาศัย

12.2 แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สุคนธ์ สิ้นทพานนท์ และคณะ (2545 : 19) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางที่จะได้ซึ่งความรู้จากการคิด วิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติจริง ปรับปรุงให้เหมาะสม สรุปและ สร้างความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้มีหลายลักษณะ บุคคลอาจจะมีกระบวนการเรียนรู้ ที่แตกต่างกัน การเรียนเนื้อหาสาระต่างก็ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน การจัดกระบวนการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน
2. มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
3. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ
4. ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ หลักสูตร และบรรลุตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ผู้สอนจะต้องรู้จักการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย และนำมาออกแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน และสามารถได้ถึงขั้นการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ จากการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535 : 20-35) ได้เสนอกระบวนการเรียน การสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยสังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข

2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลป ดนตรี กีฬา
5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝน กาย วาจา ใจ

การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ผู้สอนสามารถนำเอาวิธีสอนและเทคนิคการสอนหลากหลายรูปแบบผสมผสานกันอย่างเหมาะสม ซึ่งผู้สอนจะพัฒนาตนเองอย่างไม่หยุดยั้งสมกับเป็นครูยุคปฏิรูปการศึกษา

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545 : 14) กำหนดบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

1. จัดทำแผนการเรียนรู้โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม
2. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้ และผู้เรียน
3. จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง จากแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้
4. ใช้การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้
5. ให้ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้
6. ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง

รุ่ง แก้วแดง (2542 : 14 – 16) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน ดังนี้

1. การเรียนรู้โดยตัวผู้เรียนเอง มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ ปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี มีแหล่งที่จะศึกษาหาความรู้ได้มาก การเรียนรู้ในปัจจุบันจึงเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมอง เรียนรู้วิธีคิด เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ลักษณะของผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองมีดังนี้

- 1.1 มีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัย หรือประเมินความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
- 1.2 เลือกแหล่งที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการเรียน
- 1.3 รู้จักพัฒนาเกณฑ์ที่ประเมินการเรียนรู้ของตน โดยการค้นหาคำตอบและการให้

เหตุผล

1.4 รู้จักถามเหตุผลของการมีกฎระเบียบ กระบวนการ หลักการ และข้อสมมติฐานที่ยอมรับได้โดยปริยาย

1.5 ปฏิเสธที่จะเห็นด้วยหรือปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ถ้าเห็นว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้

1.6 ตระหนักในทางเลือกทั้งโดยยุทธศาสตร์การศึกษา และการแปลความหมายทางความรู้และสังคม และสามารถปรับยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อเสริมศักยภาพในการเรียนรู้

1.7 ทบทวนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในฐานะเป็นพัฒนาการทางความรู้และสังคม และสามารถปรับยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อเสริมศักยภาพในการเรียนรู้

1.8 มองเป้าหมาย นโยบาย และแผนอย่างอิสระ โดยปราศจากแรงกดดันจากผู้อื่น

1.9 พัฒนาความเข้าใจในความเป็นไปต่างๆ จนสามารถอธิบายแก่ผู้อื่นได้

1.10 สร้างกรอบแนวความคิดให้ชัดเจนอย่างอิสระและพร้อมที่จะเปลี่ยนแนวความคิดเมื่อมีเหตุผล

1.11 สามารถแสวงหาความรู้ได้เอง ด้วยความกระตือรือร้นอย่างสม่ำเสมอโดยไม่พึ่งการเสริมแรงหรือรางวัลจากผู้อื่น

1.12 ระบุค่านิยมส่วนตัวและความสนใจของตนเองได้

1.13 เต็มใจและสามารถยอมรับแนวคิดอื่นที่ถูกต้อง และเผชิญกับการต่อต้านอุปสรรค รวมทั้งวิจารณ์เป้าหมายของตนเองโดยปราศจากโทษ

1.14 สามารถประเมินข้อบกพร่องและข้อจำกัดของตนเองในฐานะผู้เรียนได้

2. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ อยากรู้ อยากเห็น โดยครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งจัดหาหรือจัดทำหลักสูตร เนื้อหาวิชา สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

3. การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการเนื้อหาวิชาหลาย ๆ วิชา เข้าด้วยกันเป็นหน่วยหรือโครงการ เช่น การเรียนเรื่องดิน ต้องเรียนเกี่ยวกับการเกิดดิน ชนิดของดิน ความสำคัญของดินต่อคน สัตว์ พืช การปั้นดินเป็นรูปต่าง ๆ การคำนวณหาพื้นที่นาบนพื้นดิน ซึ่งเป็นการบูรณาการวิชาวิทยาศาสตร์ ศิลปะศึกษา และคณิตศาสตร์เข้าด้วยกัน

4. การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักการศึกษากลุ่มสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism)

นอกจากนี้ กมล ภูประเสริฐ (2544 : 44) ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงดังต่อไปนี้

1. สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

2. ส่งเสริมความสามารถในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต หรือการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
3. ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียนแต่ละคน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นกระบวนการคิด การปฏิบัติจริง และนำไปใช้ประโยชน์ได้ หรือมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด
5. ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ทิสนา แคมณี (2541 : 28 – 30) ได้กล่าวถึง ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 6) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาและค้นพบสิ่งที่เขาไม่เคยรู้มาก่อน ด้วยตัวเอง เพื่อที่จะได้มีนิสัยความเคยชินที่จะหาความรู้ด้วยตนเองตลอดไป แม้จะออกจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยไปแล้วก็ตาม หากกระบวนการศึกษามีส่วนสร้างนิสัย การรู้จักที่จะเรียนต่อไปเรื่อยๆเช่นนี้ระบบการศึกษาก็จะมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดสังคมความรู้ (Knowledge society) ได้ สังคมความรู้นี้เป็นสังคมที่ความรู้ไม่ได้กระจุกตัวอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง หากกระจายตัวอยู่ทั่วทุกส่วนของสังคม วิถีชีวิตของคนในสังคมก็จะเป็นวิถีชีวิตที่ใฝ่รู้ สังคมความรู้ก็จะเกิดขึ้น

สมศักดิ์ สินธุระเวชช์ (2542 : 54) ได้กล่าวถึง ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กรมวิชาการ (2543:1) ได้กล่าวถึง ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

พิมพันธ์ เตชะคุปต์ (2544 : 7) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Centered Approach) คือ แนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา (กระบวนการคิด) กระบวนการทางสังคม (กระบวนการกลุ่ม) และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ได้ โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

พิสิษฐ์ แม้นเขียน (2545: 32) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือการทำงานกลุ่ม หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับครูหรือผู้เรียนกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผลการเรียนรู้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 84) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้คิด ค้นคว้า ได้ปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการเรียน การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ โดยมีครูเป็นผู้ให้ คำชี้แนะ และผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

12.3 หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 40) ได้สรุปกลยุทธ์ในการสอน รูปแบบใหม่เพื่อการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด โดยยึดหลักการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. มีกิจกรรมหลากหลายที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การสอนต้องตอบสนองวิธีการทำงานของสมอง (Whole Brain Approach) ที่แตกต่างกัน ลักษณะของจิตวิทยาที่ต่างกัน
2. การสอนที่เน้นการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง เช่น การคิดอย่างมี การวิเคราะห์โดยใช้หลักเหตุผล ตรรกะ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างอภิปัญญา ฯลฯ
3. การสอนแบบบูรณาการวิชาการต่างๆเข้าด้วยกัน
4. ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนควรมีสิทธิในการกำหนดทิศทางในการเรียนรู้ เสนอสิ่งที่อยากเรียนรู้
5. ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมทั้งกับสังคม และสังคม/ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการพัฒนาหลักสูตร การวางแผน การสอน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่สอดคล้องกัน
6. เน้นการสอนทั้งรูปแบบเรียนรู้โดยจิตใต้สำนึก (Subconscious) และจิตสำนึก (Conscious)
7. เวลาในการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นเวลาที่ให้ผู้เรียนได้เป็นผู้แสดงออก หรือทำกิจกรรม ครอบคลุมบทบาทการควบคุมและการใช้เวลากำกับดูแลและสั่งสอน

ธีระ รุญเจริญ (2547 : 19 – 20) ได้สรุปสาระการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นด้านการปฏิรูปการเรียนการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยให้เรียนอย่างมีความสุข
  2. ให้ครูเป็นผู้สนับสนุน ผู้กระตุ้น ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน
  3. ให้มีการเรียนการสอนเป็น 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ (Formal) การศึกษานอกระบบ (Non-Formal) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal)
  4. ให้จัดการศึกษาโดยเน้น ความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และรูปแบบความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา
  5. ให้รัฐส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ
  6. ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจาก พัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนและการร่วมกิจกรรม และการทดสอบ
  7. ให้มีหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรเฉพาะท้องถิ่น สำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- นิภา เพชรสม (2542 : 200) กล่าวว่า เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรมีหลักดังต่อไปนี้
1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
  2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ความรู้ที่นึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
  3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้
  4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการได้
  5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนคือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 42) กล่าวว่า ผู้บริหารการศึกษาของทุกหน่วยงานทุกระดับ ถือว่าเป็นผู้กุมบังเหียนแห่งความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารจึงต้องเข้าใจถึงหัวใจของการเรียนรู้ของเด็ก โดยอาจมีแนวปฏิบัติ ดังนี้คือ
1. วางนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

2. วางแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ให้สอดคล้องกับหลักนโยบายที่วางไว้ เช่น บทบาทใหม่ของสถานศึกษา บทบาทของครู วิธีดำเนินการ ฯลฯ

3. สร้างกลไกในการจัดระบบการเรียนรู้ที่คบวงจร ทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู แนวทางการจัดหลักสูตรใหม่ ระบบการวัดและประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

4. วางระบบมาตรฐานการจัดการศึกษา ทักษะพื้นฐานสำคัญที่เด็กต้องเรียนรู้ให้ได้ มาตรฐานในระดับที่เป็นที่ยอมรับของระบบการศึกษา

5. วางระบบการตรวจสอบคุณภาพการเรียนรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับคุณภาพการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ทั้งสิ่งที่เป็นทักษะพื้นฐานสำคัญและสิ่งที่เป็นความต้องการทางการศึกษาของนักเรียน ทั้งจากภายนอกและภายในสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุป การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหาร คณะครู ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการที่จะหาวิธีการต่างๆ มาพัฒนา ปรับปรุงแก้ไขและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิม ให้พัฒนาขึ้นตามรูปแบบใหม่ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือผู้เรียนสำคัญที่สุด

12.4 รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

รูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในปัจจุบัน มีนักการศึกษาได้เสนอไว้อย่างหลากหลาย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี รูปแบบที่กำลังได้รับความนิยม คือเป็นนวัตกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ได้แก่

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 91-92) ได้จัดรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. แบบใช้โสตทัศนูปกรณ์ (Video - Visual Approach) เป็นวิธีช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ช่วย เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เครื่องบันทึกเสียง สไลด์ फिल्मสตริป รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง เป็นต้น

2. แบบเอกัตภาพ (Individualized Approach) เป็นการจัดการเรียนการสอนเน้นรายบุคคล เช่น อาจให้ศึกษาจากบทเรียน โปรแกรม บทเรียนโมดูล หรือคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3. แบบเรียนด้วยตนเอง (Self - Study Approach) เป็นแบบที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้แนะนำอยู่ห่าง ๆ

4. แบบใช้การฝึก (Drill - and - Practice Approach) เป็นแบบที่ต้องให้ผู้เรียนทำการฝึกหัดจนเกิดทักษะ สามารถปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ มักเริ่มด้วยการให้เห็น

5. แบบใช้กิจกรรม (Activity - Oriented Approach) เป็นแบบที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ตัวอย่างกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร การสาธิต เป็นต้น

6. แบบสืบสวนสอบถาม (Inquiry Approach) เป็นแบบที่ให้ผู้เรียนคิดค้นหาคำตอบต่าง ๆ จากการใช้คำถามที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการสังเกต คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล และตัดสินใจ

7. แบบใช้การแก้ปัญหา (Problem - Solving Approach) เป็นแบบที่เน้นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหา และคิดค้นหาวิธีแก้ปัญหานั้นๆ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 109 - 110) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบซิปปาหรือโมเดลซิปปา (CIPPA MODEL) หรือรูปแบบการประสาน 5 แนวคิด เป็นรูปแบบที่ ดร. ทิศนา เหมมณี รองศาสตราจารย์ ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้พัฒนาขึ้น รูปแบบนี้เกิดจากการที่ผู้พัฒนาได้นำแนวคิด 5 แนวมาประสานกัน เกิดเป็นแบบแผนขึ้น แนวคิด 5 แนวคิดได้แก่

1. แนวคิดการสร้างความรู้ (Constructivism)
2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Group Process and Cooperative Learning)
3. แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ (Learning Readiness)
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น โดยใช้กระบวนการต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา จนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

คำว่า CIPPA ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ข้อต่อไปนี้

C มาจากคำว่า Construct หมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของ Constructivism กิจกรรมที่จัดเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ สรุปสาระความรู้ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพราะการสร้างความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง กิจกรรมการสร้างความรู้จัดเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมที่จัดจึงควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล และแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การมีส่วนร่วมทางกาย คือ ให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพที่มีความพร้อมในการรับรู้และเรียนรู้ มีความตื่นตัว ไม่เฉื่อยชา ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ กิจกรรมที่จัดจึงควรให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายจากการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา เป็นต้น การเรียนรู้กระบวนการต่างๆช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งทำให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเชื่อมโยงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ทำให้การเรียนรู้มีความหมาย มีความลึกซึ้งและมีความคงทน

สुकนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2545 : 25 – 26) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นวิธีการสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่างๆที่พึงประสงค์ในยุคข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น ผู้สอนจะต้องศึกษาความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนหลายวิธีที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การออกแบบจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะมีกระบวนการต่างๆดำเนินไปตามขั้นตอนของเทคนิคการสอนที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงหลักสำคัญ คือ

1. เน้นผู้เรียนให้รู้จักคิดวิเคราะห์ตามลำดับ ซึ่งมีความยากง่ายเหมาะสมกับวัย
2. ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียน
3. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ตลอดจนร่วมกันแก้ปัญหาและปฏิบัติงานร่วมกัน
4. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
5. จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวและสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างประสบการณ์ตรง และผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
6. จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย สติปัญญา และอารมณ์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งด้านความสามารถทางสติปัญญา สังคม และอารมณ์
7. เนื้อหาสาระของการเรียนรู้เหมาะสมกับวัยและความต้องการของผู้เรียน
8. มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเพียงพอต่อการค้นคว้าความรู้ตามความถนัด และความสนใจของผู้เรียน
9. มีการจัดการเรียนการสอนโดยให้มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน องค์กรต่าง ๆ เป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้สอน ผู้เรียน และบุคคลภายนอกซึ่งอยู่ในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนรู้

ชนาธิป พรกุล (2544 : 196 – 197) ได้นำเสนอรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในรูปแบบที่เรียกว่าแคทส์ (CATS) โดยมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบคือ

1. การสร้างความรู้ (Constructing of knowledge)
2. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Application)
3. การคิด (Thinking)
4. การใช้เรื่องเพื่อการเรียนรู้ (Storyline – based Learning)

ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบแคทส์ คือ นวัตกรรมการเรียนการสอนที่มีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีองค์ประกอบที่มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การสร้างความรู้ด้วยตนเอง การประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ การคิด และการใช้เรื่องเพื่อการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอน 4 ขั้น ได้แก่ การจัดหลักสูตรรายวิชา การเตรียมการ การเรียนการสอน และการประเมินผล

ชนาธิป พรกุล (2544 : 27 – 28) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่าควรมีแนวทางจัดกิจกรรมดังนี้ คือ

1. เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์
2. มีความสมดุลทั้งเนื้อหา และเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน
3. มีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ
4. ให้ทุกส่วนในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการจัดการศึกษา
5. เปิดโอกาสให้มีการถ่ายโอนการเรียนรู้และประสบการณ์จากการศึกษาทุกระบบ
6. มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางการศึกษา
7. มุ่งให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
8. มุ่งสร้างเอกภาพของชาติให้สอดคล้อง ผสมผสานระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากล
9. ผู้มีส่วนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการโรงเรียน

13. การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

13.1 ความหมายของการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

เรื่องการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มีนักการศึกษาได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังต่อไปนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2538 : 174) กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึงการวางแผนการควบคุม กำกับดูแล การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน โครงการวิชาการที่

สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตรและการสอน โดยสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตาม ลักษณะธรรมชาติการเรียนรู้ และตอบสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตน์พงษ์ (2539 : 159) ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรว่า เป็น การบริหารและดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตร เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ผู้บริหารจะเป็นแกนนำโดยมีผู้ช่วยในฝ่ายต่าง ๆ ครูวิชาการ ครูผู้สอน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่ส่งเสริม การบริหารหลักสูตร เช่น กรรมการสถานศึกษา กรรมการบริหารหลักสูตร เป็นต้น

ธีรารัตน์ บัวศรี (2542 : 314 –316) กล่าวว่าการบริหารหลักสูตร จะต้องปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

1. จัดกำลังคน
2. จัดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และสื่อการเรียนการสอน
3. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
4. การเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจ
5. การนิเทศ
6. การแนะแนวการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารหลักสูตร คือ การดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อให้การใช้หลักสูตร เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วยการใช้ทรัพยากรคน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่เหมาะสม โดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งเป็นแกนนำ ผู้ช่วยผู้บริหาร ครูวิชาการ กรรมการสถานศึกษา กรรมการบริหารหลักสูตร และครูผู้สอน

13.2 แนวทางในการบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษา (2547 : 96-99) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ในเชิงบริหาร เพื่อให้ครูสามารถสอนแบบบูรณาการได้ในโรงเรียน เมื่อผู้บริหารเห็นความสำคัญ และถือเป็น นโยบายของสถานศึกษา โดยกำหนดอยู่ใน โครงสร้างของหลักสูตรและ โครงสร้างเวลาเรียนของ สถานศึกษา มีการจัดการให้เกิดหน่วยเรียนรู้แบบบูรณาการ แล้วนำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ไปใช้จริง มีการกำกับ ติดตามอย่างใกล้ชิด และวิจัยพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ให้เกิด ประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน มีขั้นตอนการบริหารจัดการ ดังนี้

1. การเตรียมการสำหรับผู้บริหาร

1.1 กำหนดเป็นนโยบายให้มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1.2 กำหนดโครงสร้างเวลาเรียน เช่น สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 2 ชั่วโมงติดต่อกัน

หรือกำหนดให้สัปดาห์สุดท้ายของภาคเรียนเป็นการเรียนหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือ กำหนดให้แต่ละชั้นเรียนแบบบูรณาการสัปดาห์ละ 1 วัน เช่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เรียนหน่วย

การเรียนรู้แบบบูรณาการทุกวันจันทร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เรียนหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการทุกวันอังคาร เป็นต้น

2. การเตรียมการสำหรับบุคลากรทั้งโรงเรียน

2.1 การจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ

การที่จะให้เกิดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ผู้บริหารและครูสอนต้องมียุทธศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้บริหารและครูสอนทั้งโรงเรียน โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ตรงเรื่องการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ผู้บริหารต้องเข้ารับการอบรมด้วย เพื่อจะได้เข้าใจกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตั้งแต่ต้นจนจบและสามารถเป็นที่ปรึกษาของผู้สอนได้

การอบรมเชิงปฏิบัติการควรมียุทธศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการวิจัยเพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.2 การกำหนดรูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ

รูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้

การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ สามารถจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แต่การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จำเป็นต้องช่วยกันออกแบบการเรียนรู้

การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการขึ้นอยู่กับบริบทของสถานศึกษาและความถนัดของผู้สอน เช่น โรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้นเรียน การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้จะช่วยแก้ปัญหาการขาดครู และง่ายต่อการบริหารจัดการโดยครูคนเดียว สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ ผู้บริหารควรกระตุ้นผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จนผู้สอนมีความเข้าใจเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการแล้ว จึงให้มีการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้

2.3 การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร และเวลาเรียน

เมื่อทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนต่างมีความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการแล้ว จะสามารถตัดสินใจกำหนดโครงสร้างหลักสูตรและกำหนดเวลาเรียนได้

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้จะใช้เวลาเรียนในชั่วโมงของกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ ส่วนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระ

การเรียนรู้จำเป็นต้องมีการกำหนดไว้ในโครงสร้างหลักสูตร ให้มีเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยอาจกำหนดเวลาเรียนได้หลายรูปแบบ เช่น

2.3.1 กำหนดเวลาเรียนในทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง อาจเป็นครั้งละ 1 ชั่วโมง หรือ 2 ชั่วโมง

2.3.2 กำหนดเวลาเรียนในช่วงสุดท้ายก่อนปิดภาคเรียนอาจเป็น 1 สัปดาห์ หรือ 2 สัปดาห์

2.3.3 กำหนดเวลาเรียนแบบบูรณาการสัปดาห์ละ 1 วันและเวลาเรียนปกติ 4 วัน

2.4 การกำหนดผู้ประสานงานการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการผู้ประสานงานการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ควรมีภาระหน้าที่ ดังนี้

2.4.1 เป็นแกนนำในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.4.2 หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ครูสร้างขึ้นมาจัดทำรูปเล่มเอกสารบูรณาการของสถานศึกษา

2.4.3 อำนวยความสะดวกแก่ผู้สอนในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ เอกสารประกอบการเรียนรู้และอื่น ๆ

2.4.4 จัดระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม ให้ความช่วยเหลือผู้สอน

2.4.5 สนับสนุนการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนและจัดโอกาสให้ผู้สอนนำข้อมูลจากการวิจัยมาพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.5 การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

2.5.1 ผังมโนทัศน์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

2.5.2 ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

2.5.3 สาระสำคัญ

2.5.4 จุดประสงค์การเรียนรู้

2.5.5 สาระการเรียนรู้

2.5.6 กิจกรรมการเรียนรู้

2.5.7 สื่อ / แหล่งการเรียนรู้

2.5.8 เครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2.6 การนำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการไปใช้

เมื่อผู้สอนนำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการไปใช้จริงในห้องเรียนแล้วควรเขียนบันทึกช่วยจำ หรือบันทึกหลังสอน บรรยายพฤติกรรมผู้เรียนที่แสดงในขณะที่เรียน จุดเด่น จุดด้อย ปัญหาและอุปสรรค แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.7 การนิเทศ กำกับ ติดตาม

ควรมีการมอบหมายให้มีคณะบุคคลทำหน้าที่นิเทศ กำกับ ติดตามการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องทาง ถ้าไม่สามารถจัดให้มีคณะบุคคลที่จะทำหน้าที่นิเทศได้ ผู้บริหารอาจจัดวาระการประชุมเรื่องการสอนแบบบูรณาการเพื่อให้มีการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปลี่ยนทัศนะระหว่างผู้สอนเป็นระยะ ๆ ในการประชุมระดับชั้นประจำสัปดาห์หรือในการประชุมประจำเดือน ผลจากการนิเทศ กำกับ ติดตามจะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.8 การประเมินผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.8.1 ระหว่างการดำเนินการ

การประเมินผลระหว่างการดำเนินการเป็นการประเมินกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Process Evaluation) ซึ่งจะประเมินเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากการนำแผนมาสู่การปฏิบัติ การดำเนินการมีความก้าวหน้า มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงกิจกรรม วิธีการหรือกระบวนการดำเนินการให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

ในการประมวลผลระหว่างการดำเนินการ สถานศึกษาต้องมอบหมายให้ผู้สอนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ โดยประสานกับฝ่ายวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ร่วมกันประเมินอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งฝ่ายวิชาการจะทำหน้าที่กำกับ ติดตาม (Monitoring) การดำเนินการไปในตัวด้วย

2.8.2 เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการ

การประเมินเมื่อสิ้นสุดภาคหรือปีการศึกษา เป็นการประเมินด้วยเทคนิคการติดตามผล โดยมีเป้าหมายเพื่อประเมินผลสำเร็จ การพัฒนาปรับปรุงแก้ไข

การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดภาคหรือปีการศึกษา จะมีขอบข่ายการประเมิน ดังนี้

- 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
- 2) บทบาทและการดำเนินงานของผู้สอน
- 3) ปัจจัยสนับสนุน อาทิ ด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา
- 4) งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์
- 5) ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ประเมินผลการดำเนินการทั้งสองระยะ สถานศึกษาต้องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินไว้และให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด รับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินการ และควรจัดให้มีการประเมินในหลายลักษณะ เช่น การประเมินผลการดำเนินงานโดยตนเอง ประเมินโดยทีมงาน และประเมินโดยสถานศึกษา นั่นคือการประเมินโดย

ฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในรูปคณะกรรมการ เมื่อการประเมินเสร็จสิ้นลง ต้องมีการจัดทำรายงานเสนอให้ทุกฝ่ายรับรู้ด้วย

2.9 การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research)

เมื่อนำหน่วยการเรียนรู้มาใช้ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยปฏิบัติการด้วย เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยทั่วไปผู้สอนส่วนใหญ่มักจะขาดประสบการณ์เรื่องการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน จึงควรมีการให้ความรู้ผู้สอนในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนและจัดทำเพิ่มสะสมงานวิจัย ซึ่งการให้ความรู้ดังกล่าวควรจัดขึ้นพร้อม ๆ กับการจัดอบรมปฏิบัติการเรื่องการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อให้ผู้สอนเข้าใจว่าการสอน การประเมิน และการวิจัย ควรดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน

วสันต์ เพชรวิวรรธน์ (2545 : 39-47) ได้กล่าว ถึงการบริหารจัดการหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. การเตรียมการวางแผนการใช้หลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการนำหลักสูตรไปใช้ เนื่องจากแผนจะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาและปรับปรุงการใช้หลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ และขั้นตอนที่ชัดเจน

2. การเตรียมบุคลากร ต้องมีการจัดเตรียมอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องตามความพร้อม โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรเพื่อให้บุคลากรได้มีการเพิ่มพูน และพัฒนาศักยภาพทั้งด้านทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการเรียนการสอนที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ

3. การจัดตารางสอน ต้องจัดในคาบเวลาที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของกลุ่มวิชา ความสนใจ ความพร้อมของนักเรียน และบุคลากรด้วย

4. การสนับสนุนวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน จะต้องมีการสนับสนุนให้เพียงพอเพียง และหลากหลายตามความต้องการของครูผู้สอน และยังสนับสนุนให้ครูได้ผลิตชิ้นใช้เองหรือใช้วัสดุในท้องถิ่นที่หาง่าย

5. การจัดอาคารสถานที่และบรรยากาศในการใช้หลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และการใช้หลักสูตร นับเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ที่ต้องมีการเตรียมอาคารสถานที่สำหรับการใช้หลักสูตร มีการเตรียมพร้อมในเรื่องห้องเรียน ห้องพิเศษ ห้องฝึกปฏิบัติ สนามกีฬา ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และภายในห้องเรียนจะต้องจัดบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

6. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องร่วมมือกับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร เพื่อให้ผู้ปกครอง และชุมชนมีความเข้าใจในสิ่งที่บุตรหลานของเขาจะได้รับจากการใช้หลักสูตร

7. การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นวิธีการที่จะทำให้ทราบถึงผลของการดำเนินงานว่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรือว่ามีข้อบกพร่องอย่างไร เพื่อที่จะได้หาทางแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุน หรือปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ โดยหลักการทั่วไปแล้วผู้บริหารมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งจะต้องตรวจสอบ กำกับ ติดตามอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรนั้น เป็นกระบวนการที่จะต้องทำงานร่วมกัน ในการให้คำแนะนำช่วยเหลือครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารจัดการหลักสูตรคือ การดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อให้มีการใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งประกอบด้วยการใช้ทรัพยากร คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่เหมาะสมโดยผู้บริหารจะเป็นแกนนำโดยมีผู้ช่วยในฝ่ายต่าง ๆ เช่น ครูวิชาการ ครูผู้สอนและมีหน่วยงานอื่นๆ ที่ส่งเสริมการบริหารจัดการหลักสูตร เช่น กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียน เป็นต้น

14. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

พันธุทิพย์ รามสูต (2540 : 7 - 40) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย และการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตน

ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัยกลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยนั่นเอง โดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย นักแต่การตัดสินใจว่าควรจะต้องมีการริเริ่มศึกษาวิจัย ชุมชนนั้น ๆ หรือไม่ การประมวลเหตุการณ์ หลักฐานและข้อมูล เพื่อกำหนดปัญหาการวิจัย การเลือก ระบุประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และการเสนอสิ่งที่ค้นพบ จนกระทั่งการกระจายความรู้ ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงปฏิบัติ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีความเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาผู้ใหญ่ ที่มองเห็นการต่อสู้ของมนุษยชาติเพื่ออิสรภาพและเสรีภาพว่า เป็นกระแงงที่สะท้อนถึงการที่บุคคล และกลุ่มมีความพยายามจะทำความรู้ให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งการต่อสู้นี้รวมถึงการที่บุคคลร่วมมือกับนักวิจัย ที่จะสร้างรอยเชื่อมระหว่างความรู้ที่เป็นทางการ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ ความรู้ของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนของวิชาชีพ กับความรู้พื้นบ้านที่เป็นตัวแทนของเขาเองด้วย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนรูปบุคคลและสังคม (Person and Social Transformation) กล่าวคือ PAR พยายามเปลี่ยนรูปจากสังคมที่แข่งขันทำลาย และขัดแย้งกัน ไปเป็นสังคมที่ร่วมมือสร้างสรรค์และสันติ

วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงได้ถือกำเนิดขึ้นจากแนวความคิดที่ว่า การวิจัยเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ใช้ทรัพยากรของสังคมในการศึกษา จึงเป็นสมบัติของการวิจัยเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ใช้ทรัพยากรของสังคมในการศึกษา จึงเป็นสมบัติของสังคม ซึ่งกระทำโดยมีความมุ่งหมาย ที่จะรับใช้สังคม ด้วยเหตุนี้จึงควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่สังคมจะได้รับ โดยเฉพาะสังคมที่เป็นหน่วยของการศึกษาวิจัยนั้นๆ และการที่จะให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการวิจัยก็ต้องทำให้การวิจัยนั้น เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) หรือการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยที่การพัฒนาและการเป็นหุ้นส่วนจะต้องเดินทางร่วมกัน เพราะการพัฒนาจะต้องเป็นประโยชน์แก่ทุกคนและแต่ละคนในสังคม ดังนั้นทุกคนและแต่ละคนในสังคมจึงต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานั้นทุกขั้นตอน อย่างมีเสรี และเป็นประชาธิปไตย

หลักการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยึดหลักการสำคัญดังนี้

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่น ที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ ยังเป็นสิ่งปฏิบัติที่ละยอมรับกันแพร่หลายในหมู่คนชาวบ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา
2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริม ยกย่องและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถจะวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง
3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้น ในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม
4. สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน
5. ปลดปล่อยความคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยื่นหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอก หรือจากอำนาจค้ำของผู้มีอำนาจ

มาไกร (Maguire, 1987 : 35 - 71) ได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำ (Action) เพื่อจะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่ หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ของสังคม ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ส่วนของการสร้างความรู้นี้ ไม่ได้เป็นเพียงแค่กระบวนการชุดใหม่ของวิธีการวิจัยเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางที่จะเปลี่ยนรูปของบุคคลและสังคมอย่างเป็นระบบ โดยที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการพัฒนาความสำคัญอย่างมีวิจรรย์ญาณของชาวบ้านในอันที่จะปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเขา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานและความสัมพันธ์ในสังคมด้วย

กล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถหยั่งรากลึกถึงประสบการณ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีความมุ่งหมายที่จะเอาชนะหรือแก้ปัญหาที่ชาวบ้านมีความคับข้องใจอยู่ โดยความพยายาม ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะทำให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้ตรงตามความต้องการที่จะแก้ปัญหานั้น สามารถให้แนวทางแก่ชาวบ้านว่าอะไรคือสิ่งจำเป็นหรือเป็นความต้องการที่แท้จริงของเขา และชี้ให้เห็นจุดบกพร่อง หรือจุดผิดพลาดในความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาของเขาเอง ซึ่งจะบ่งบอกถึงสภาวะสังคมที่ขัดแย้งกันระหว่างความต้องการกับวิธีการสนองความต้องการ และเปิดเผยให้เห็นกลไกที่ควบคุมการกดขี่เอารัดเอาเปรียบอยู่ด้วย นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังช่วยชี้แนะถึงกิจกรรมที่สามารถจะแทรกแซง และเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางสังคมที่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่าง ๆ ได้

สรุป เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. ค้นหาความรู้พื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันแพร่หลาย
2. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
3. สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการ กับความรู้พื้นฐาน
4. ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

สรุปลักษณะเด่น 10 ประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

1. เป็นการสร้างความรู้ (Produce Knowledge) โดยการผสมผสานระหว่างความรู้จากนักวิชาการกับความรู้พื้นฐาน
2. รูปแบบของความรู้ที่ได้จาก PAR เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และ สหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นวิถีชีวิต เป็นปรัชญาทางจิตที่รวมเอาความอยากรู้อยากเห็นเข้ากับ ความเปิดใจกว้าง ความผจญภัย เข้ากับการค้นพบสิ่งใหม่ เป็นความต้องการที่จะเสริมความรู้แก่ตนเองโดยผ่านวิธีการใหม่ เป็นความมุ่งมั่นว่าการค้นพบเรื่องใหม่หมายถึงการเปิดหนทางใหม่ การเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ไม่ใช่จากการเรียน แต่จากการปฏิบัติ เป็นผลของการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และทำงานอย่างเป็นระบบ ที่นำไปถึงรูปแบบความคิดที่ยืดหยุ่นมากขึ้น
3. PAR เป็นการลงมือกระทำให้ความเข้าใจกัน ออกมาเป็นรูปธรรม เป็นความจริง (Act to transform reality)

4. การลงมือปฏิบัติความรู้ หรือใช้ความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (Practical) เป็นลักษณะเด่นของ PAR อีกประการหนึ่ง ที่เน้นการชูประเด็นปัญหาที่สำคัญและเป็นจริงของท้องถิ่น ซึ่งเท่ากับเป็นการให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ในท้องถิ่น โดยวิธีการเรียนที่ไม่เน้นความรู้ที่เป็นทฤษฎีและเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์

5. PAR เป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จ (Inclusive) ที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการสร้างความรู้จากวิธีการและความรู้ที่มีอยู่ โดยไม่พยายามแยกหรือจำกัดขอบเขตสิ่งใด ทุกความคิดเห็นจะได้รับการรับฟังและยอมรับ เป็นการให้โอกาสทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for All) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของ PAR

6. กระบวนการทาง PAR เป็นสิ่งมีชีวิต มีชีวิต รูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการล่วงหน้า ไม่สามารถทำนายผลล่วงหน้าได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา PAR เป็นการนำเสนอการเปลี่ยน จุดเน้น จากข้อสรุปและผลของการวิจัยมาเป็นการเน้นที่กระบวนการและบริบทแทน

7. สร้างความตระหนักถึงความเป็นตัวของตัวเอง (Self - awareness) การสร้างความตระหนักในตนเองให้เกิดขึ้นกับประชาชนนั้น จะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Falls Borda, 1991)

8. สังคมนิเวศน์ (Ecological Society), ชุมชน (Community) เป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดที่บุคคลจะสามารถโยงอดีตปัจจุบัน และอนาคตของตนเข้าด้วยกันในการวางแผนที่จะควบคุมเป้าหมายชีวิตของตน โดย PAR จะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ที่คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน

9. PAR เป็นการมองอนาคต (Future Oriented) ดังนั้นนักวิจัย PAR จะต้องรู้วิธีการสร้างฉากสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการในลักษณะที่ไม่การจัดทำโปรแกรมล่วงหน้าสำเร็จรูปหรือตายตัว

10. PAR มองโลกในแง่ดี (Optimistic) ตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดปลดปล่อยที่เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่างๆ ในสังคมของเขาได้ ซึ่ง PAR เป็นวิธีการที่จะส่งเสริมศักยภาพด้านนี้ของบุคคล

PAR จึงเป็นแนวทางเลือกใหม่ที่เน้นการพัฒนาคน และองค์กรชุมชนให้มีศักยภาพพอที่จะตระหนักและเข้าใจปัญหาของตนเอง สามารถแก้ปัญหาของตนเองด้วยทักษะ

15. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ทีมวิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการหลายเรื่อง ได้แก่

อุไรวรรณ มีเพียร (2538 : 120 – 121) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้การสอนแบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัยในชนบท : การศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านตลาดควาย จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่า

1. ชุดการสอนแบบบูรณาการ มีสาระสำคัญดังนี้ คือสาระสำคัญในกลุ่มมือการนิเทศ ประกอบด้วย ตอนที่ 1 หน่วยบูรณาการ : คุณสมบัติที่ต้องการเน้น วัตถุประสงค์ หลักการจัดการเรียนการสอนตามหน่วยบูรณาการ และสาระและประสบการณ์ ตอนที่ 2 สื่อที่ใช้ในชุดการสอน และ ตอนที่ 3 วิธีนิเทศและแบบบันทึกการนิเทศ ส่วนในกลุ่มมือผู้ดูแลเด็ก ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แนะนำหน่วยบูรณาการ : ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการสอนหน่วยบูรณาการให้แก่เด็กปฐมวัย ตอนที่ 2 แนะนำชุดการสอน และตอนที่ 3 ขั้นตอนในการใช้ชุดการสอน

2. เอกสารชุดการสอนแบบบูรณาการ และเครื่องมือชุดการสอนแบบบูรณาการ ประกอบด้วย กลุ่มมือผู้ดูแลเด็กเล็ก จำนวน 1 เล่ม กลุ่มมือการนิเทศ จำนวน 1 เล่ม แผนการสอนและสื่อ จำนวน 48 แผ่น

3. ผลการทดลองใช้ชุดการสอนในระดับปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านตลาดควาย จังหวัดราชบุรี พบว่า ชุดการสอนแบบบูรณาการมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด คือผู้ดูแลเด็กสามารถใช้ชุดการสอนแบบบูรณาการด้วยตัวเองอย่างถูกต้องตามขั้นตอนที่กำหนดในชุดการสอนแบบบูรณาการ ร้อยละ 60 ปีขึ้นไป และบุคคลต่าง ๆ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชุดการสอนแบบบูรณาการพอใจในชุดการสอนแบบบูรณาการในระดับมากถึงมากที่สุด

ยุวดี กังสาด (2542 : 98 - 105) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า บุคคลในโรงเรียนและชุมชนส่วนใหญ่ต้องการให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเครื่องจักสานของชุมชนเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ และเพื่อช่วยให้นักเรียนนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ โรงเรียนและชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี รวมทั้งให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของทั้งสองฝ่ายอย่างสม่ำเสมอ สำหรับแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนต้องมิบทบาทสำคัญในการนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ให้เกียรติและเปิดให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ส่วนผู้นำชุมชนควรแนะนำให้คนในชุมชนมี

ความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ศุภวรรณ อาศรัยผล (2545 : 64-155) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างหน่วยการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ภาษาไทยที่มีรูปแบบทักษะสัมพันธ์ และการบูรณาการสาระการเรียนรู้ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า

1. ได้รูปแบบ และแนวทางการสร้างหน่วยการเรียนรู้ที่มีรูปแบบทักษะสัมพันธ์และการบูรณาการสาระการเรียนรู้ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

2. ผลจากการสร้างหน่วยการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ภาษาไทยที่มีรูปแบบทักษะสัมพันธ์ และการบูรณาการสาระการเรียนรู้ นักเรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะทางภาษาตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และได้ความรู้จากสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ที่นำมาบูรณาการในหน่วยการเรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อมรรัตน์ สุนย์กลาง (2544 : 145-158) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสำหรับครูประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสำหรับครูประถมศึกษาพบว่า ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความต้องการคู่มือการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

2. คู่มือการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสำหรับครูประถมศึกษาประกอบด้วย คำชี้แจงในการใช้คู่มือ วัตถุประสงค์ของคู่มือ หลักการ โครงสร้างการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและแนวทางการประเมินผล

3. คู่มือการจัดการเรียนแบบบูรณาการสำหรับครูประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ โดยการหาคุณภาพคู่มือแบบรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่พบว่ามีคุณลักษณะที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย มีความชัดเจน เนื้อหาถูกต้อง และยังพบว่าครูสามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยอิงกลุ่มประสบการณ์ตามคู่มือได้

4. คู่มือการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการทำให้ครูเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ทำให้ครูมีทักษะในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางว่าคู่มือสามารถเป็นแนวทางให้กับครูในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้ ($\bar{X} = 3.13, SD = 1.15$)

พันธ์ทวี สหะรัตน์ (2545 : 36-57) ได้ทำการวิจัยเรื่องเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนระหว่างวิธีสอนแบบบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติวิชาการใช้รถแทรกเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า

1) วิธีการสอนแบบบูรณาการมีผลต่อความมีระเบียบ แต่ไม่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนด้านความรู้และทักษะ 2) การเข้าร่วมโครงการนำร่องคุณธรรมจริยธรรมไม่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ การเรียนด้าน

ความรู้ แต่ที่น่าสนใจคือ สถานศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ นักศึกษามีทักษะและความเป็นระเบียบมากกว่านักศึกษาจากสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งอาจเป็นเพราะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการเข้าร่วมโครงการกับวิธีสอน

วสันต์ เพชรวิวรรณ (2545 : 84 - 86) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการหลักสูตรของโรงเรียนนาร่องในเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก